

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**Výchova ve školní družině jako pomoc dětem
utvářet a rozvíjet postoje vůči příslušníkům
jiných ras a etnik žijících na území České
republiky**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Autor práce: Jana Peštová

Studijní obor: Pedagogika volného času, prezenční

Ročník: 3.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26. března 2018

.....
Jana Peštová

Poděkování

Mé veliké poděkování patří paní doc. PhDr. Ludmile Muchové, Ph.D. za nasměrování, konzultace a opravu bakalářské práce. Dále slečně Bc. Monice Suránové a panu Pavlu Peštovi za korekturu textu.

Obsah

Abstrakt.....	6
Abstract.....	6
Úvod.....	7
Teoretická část.....	9
1. Lidské rasy a etnika.....	9
1.1 Vznik lidských ras.....	9
1.2 Antropologie a související pojmy.....	11
1.3 Lidské rasy a etnika.....	12
1.3.1 Lidské rasy.....	12
1.3.4 Smíšené skupiny.....	20
1.3.2 Etnické skupiny.....	23
1.4 Rasy a etnika žijící na území ČR (národnostní menšiny).....	24
1.4.1 Romové.....	24
1.4.2 Ukrajinci.....	26
1.4.3 Rusové.....	26
1.4.4 Vietnamci.....	26
1.4.5 Slováci.....	27
1.4.6 Poláci.....	27
1.4.7 Židé.....	28
1.4.8 Muslimové.....	28
1.4.9 Ostatní cizinci.....	29
2. Postoj české veřejnosti k příslušníkům jiných ras.....	29
2.1 Postoj k Romům.....	29
2.2 Postoj k cizincům.....	30
3. Kladné a záporné postoje vůči jiným rasám.....	32
3.1 Záporné postoje.....	32
3.2 Kladné postoje.....	34
4. Prostředí školní družiny z didaktického hlediska.....	35
4.1 Charakteristika školní družiny.....	35
4.2 Význam vychovatele ve školní družině.....	37
5. Osobnost dítěte v mladším školním věku.....	38
5.1 Základní charakteristika mladšího školního věku.....	39
5.2 Rozvoj motoriky.....	39
5.3 Rozvoj poznávacích procesů, vývoj řeči a kognitivní vývoj dítěte.....	40

5.4 Rozvoj osobnosti.....	41
5.5 Socializace.....	42
Praktická část.....	43
6. Program.....	43
6.1 Charakteristika programu.....	44
6.2 Plán činností.....	45
Závěr.....	50
Zdroje.....	52

Abstrakt

PEŠTOVÁ, J., *Výchova ve školní družině jako pomoc dětem utvářet a rozvíjet postoje vůči příslušníkům jiných ras a etnik žijících na území České republiky*. České Budějovice, 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Účelem bakalářské práce je vytvořit vhodný program na zvolené téma pro školní družinu, který pomůže dětem s utvářením postojů vůči jiným etnickým skupinám. Teoretická část práce se zabývá původem a rasovým rozdělením lidí, největšími a nejnámějšími etnickými skupinami v České republice a s nimi spojenými pojmy a také postoji k těmto skupinám. Následuje část zabývající se prostředím ve školní družině a osobností vychovatele. Poslední část se věnuje osobnosti dítěte.

Klíčová slova: rasa, etnikum, postoj, školní družina, vychovatel, dítě mladšího školního věku, program ŠD

Abstract

The aim of the thesis is to create a program of chosen topic for the after – school childcare which will help children with their attitudes toward other ethnic groups. The theoretical part of the thesis deals with the origin and racial division of people, the largest and the most famous ethnic groups in the Czech Republic and their associated concepts as well as attitudes towards these groups. Next is a part about environment in the after – school childcare and about the personality of the educator. The last theoretical part deals with the personality of the child.

Keywords: race, ethnic group, stance, after-school childcare, educator, child of the younger school age, school program

Úvod

Téma bakalářské práce zní: „Výchova ve školní družině jako pomoc dětem utvářet a rozvíjet postoje vůči příslušníkům jiných ras a etnik žijících na území České republiky“. Zvolila jsem jej z důvodu, že při výkonu mého pravděpodobného budoucího povolání (vychovatelky v ŠD) se s problémy tohoto charakteru budu střetávat dnes a denně a pro správné jednání v takové situaci se potřebuji v oblasti ras, etnik a postojů k nim orientovat.

Téma je aktuální zejména z důvodu Evropské migrační krize, kdy i do České republiky přicházejí rodiny z Blízkého východu a ať už na to má dospělý člověk jakýkoliv názor, je potřeba děti seznámit s rozdílnou skupinou od té, ve které vyrostly, aby se předešlo konfliktům z nevědomosti. Z velké části jsou rasové konflikty založeny na strachu z neznámého. Nejenom pro člověka je přirozené cítit se ohrožen něčím cizím, i ostatní živočichové mají nedůvěru a ostražitost před cizími jevy pudově zakódovány. V případě nás, lidí, se s tím dá však pracovat. Můžeme poznávat zatím neznámé tím, že získáme povědomí o rozličných kulturách, zvycích, zemích, náboženstvích apod. a to můžeme komunikovat či zprostředkovávat dalším lidem, v našem případě dětem. Právě poznáním zmírníme strach z cizího a tím můžeme předejít nenávisti k jiným skupinám a z ní plynoucí chování.

Cílem práce je vypracovat tematický program pro děti ve školní družině, který je seznámí s životem migrantů na území ČR a nabídne prostor pro formování myšlenek ohledně této skupiny. Než se však dostaneme k cíli práce, tedy ke konkrétnímu programu, je nezbytné shrnout informace jak o rozličných skupinách potřebných ke zpracování programu, tak také o společnosti, na které budeme program aplikovat.

První část práce se věnuje lidským rasám a etnikům, jejich dělení a pojmosloví. Nalézáme zde základní přehled kategorizace lidí. To nás uvádí do problematiky četnosti lidských skupin, protože ani dnešní antropologové se neshodnou na počtu lidských ras. I přes tento problém se zaměříme na Českou republiku a nejpočetnější rasy a menšiny zde žijící, se kterými se můžeme v praxi setkat.

Druhá a třetí část pojednává o postojích k jiným rasám, ať už negativních nebo pozitivních, vždy jsou odrazovým můstkem pro naše jednání. Nutno je také podotknout, jak velkou roli hrají v utváření názorů média. Čtvrtá kapitola rozpracovává téma školní

družiny z výchovně-vzdělávacího pohledu. Pátá kapitola se pak zaměřuje na psychologickou charakteristiku samotného dítěte, ke kterému bude program vztahován.

Praktická část práce se bude zabývat tvorbou programu do školní družiny. Program nebude zaměřen na konkrétní etnickou skupinu, bude se obecněji zabývat utvářením postojů a pohledů na jiné skupiny než majoritní.

Teoretická část

1. Lidské rasy a etnika

V díle Josefa Wolfa jsou zmínky o Starém světě (Evropa, Asie a Afrika), ze kterého podle mnohých vědeckých zkoumání člověk pochází, kde se vyvíjel a odkud poté migroval do tzv. Nového světa (Amerika) a do Austrálie.¹ „Lidské rasy lze definovat jako skupiny lidí s podobnými tělesnými vlastnostmi, které vznikly během dlouhého historického vývoje lidstva.“² Pojem rasa je dle Wolfa odvozován od arabského „ras“, což znamená hlava.

1.1 Vznik lidských ras

Podle Darwina je pro přírodovědce zásadní rozdělení lidí podle trvalých znaků, aby mohli určit, zda jsou různé typy lidí pouze varianty jednoho druhu nebo zda jde o rozdílné druhy. Posuzují je na základě množství rozdílností a to zaprvé jak fyziologických jako například tvar a velikost lebky, typ vlasů, kapacita plic, mozkové závitě apod., rozdílné jsou taky ve schopnosti aklimatizace, tělesné stavbě a sklonem k určitým chorobám, tak zadruhé v duševních, zejména tedy citové stránky, ale i rozumové. Rozdílné duševní vlastnosti jednotlivých skupin můžeme pozorovat ve stejném prostředí, Darwin uvádí příklad domorodců z Jižní Ameriky, kteří jsou mlčenliví, nevlídní a hovorných, přátelských afrických „černocho“.³

Projev neplodnosti při křížení živočichů je všeobecně pokládán za rozhodující důkaz odlišnosti druhů. Vyšlo mnoho projevů o neplodnosti při křížení lidských ras, ty však byly zpochybněny a vyvráceny.⁴ „Lidské rasy tedy nejsou dostatečně odlišné na to, aby v případě soužití v jedné oblasti nedocházelo ke vzájemnému křížení“⁵, různé rasy tedy přecházejí jedna v druhou a v mnoha případech k tomu dochází nezávisle na jejich křížení, z toho tedy vyplývá, že původní stálé znaky bývají mnohdy proměnlivé. To můžeme pozorovat v dějinách: co dnes vidíme jako odlišné druhy, jsou formy, které přešly jedna v druhou. Darwin se dopracovává k tezi, že odlišné typy lidí (lidské rasy)

¹ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 34

² WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 35

³ Srov. DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 192 - 194

⁴ Srov. DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 197

⁵ DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 199

jsou jeden druh proto, že člověk nemůže rozdělit do druhů něco, co neumí pojmenovat.⁶ V případě lidí jsou tedy různé variace jednoho druhu nazývány rasy. Dostáváme se tedy k Darwinově myšlence společných předků. Lidé se začali rozlišovat prostředím, kterému se přizpůsobovali.

Nejpravděpodobnější je však rozdílnost lidí na základě pohlavního výběru.⁷ „*Přírodní výběr je změna v populaci, ke které dochází v důsledku toho, že někteří jedinci nesou genetické znaky, které mění jejich interakce s prostředím tak, že dochází ke zdokonalení jejich reprodukce a schopnosti přežít. Tito jedinci tak vyprodukují více životaschopných potomků lépe přizpůsobených podmínkám prostředí.*“⁸ Pravděpodobně si tedy nejschopnější a nejsilnější muži z kmene vybírali za ženy ty, které měly nejvýraznější znaky, které muži obdivovali, a díky kterým byly ženy pokládány za nekrásnější (např. vystupující lícní kosti, barva pleti, šířka nosu..).⁹

Někteří antropologové rozlišují až 60 druhů ras. Podle Petra Bakaláře jsou jasně odlišitelné krevními bílkovinami, DNA a stavbou lebky.¹⁰ Mezi různými teoriemi však nikdy nedošlo ke shodě počtu lidských ras ani k definitivnímu určení a přiřazení jejich vlastností a znaků.

Existují tedy dvě teorie o původu ras. První je nazývána monogenetická a říká, že všechny rasy vznikly z jednoho společenského základu a nastávající fyzické rozdíly jsou důsledkem mutací, křížení a přizpůsobování se. Druhá teorie je polygenetická a předpokládá, že různé rasy pochází z rozdílných základů.¹¹ Od Darwinových teorií, které byly počátkem, se dnes dostáváme k jasným myšlenkám a to, že: „*Současné lidské rasy jsou nedílnou součástí jediného druhu dnes žijícího člověka – homo sapiens sapiens*“¹² a tedy, že většina současných odborníků a antropologů je zastáncem monogenetické teorie.

⁶ Srov. DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 200

⁷ Srov. DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 235

⁸ Masarykova univerzita, *Přírodní výběr* [online].

⁹ Srov. DARWIN, CH., *O původu člověka*, str. 289

¹⁰ Srov. BAKALÁŘ, P., *Tabu v sociálních vědách*, str. 25

¹¹ Srov. PETRUSEK, M., a kol., *Velký sociologický slovník II.*, str. 907 - 908

¹² WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 35

1.2 Antropologie a související pojmy

Antropologie

Jako první použil pojem „antropologie“ pro označení komplexního studia člověka Aristoteles, který přispěl experimentálně podloženými fakty ze srovnávací biologie a zoologie. V průběhu 16. a 17. století byly položeny základy anatomie, fyziologie, embryologie a biologické taxonomie. V 18. století pak J. B. de Lamarck vypustil do světa myšlenky o systematickém studiu evoluce živočišných druhů. Zakladatel antropometrie P. P. Broca se svými žáky rozpracoval metody měření antropologických znaků a přispěl tak mnohými přístroji, tabulkami a grafy. O významný antropologický rozvoj se zasloužil Charles Darwin, který zformuloval teorii biologické evoluce.¹³ V současné době se antropologie, jako holistická věda nezabývá pouze biologií člověka a z toho plynoucí studia vývoje lidského organismu, vzniku člověka, vývinu a stárnutí, podmínek pro zdraví jedince, etnických skupin, ras a národů, ale zabývá se také studiem člověka jako kulturní a sociální bytosti, sleduje tedy jeho vznik a vývoj v tomto směru, sleduje zákonitosti kulturního a sociálního vývoje lidstva, stanovuje specifické zvláštnosti a rysy jednotlivých skupin (kmenů, národností). Sleduje tedy život lidské společnosti, ale i jedince ze všech jeho stránek.¹⁴

Etnologie

Je subdisciplína sociální a kulturní antropologie, řešící komparativní studie jednotlivých kultur nebo jejich jednotlivých projevů.¹⁵ Zabývá se interpretací a zobecněním empirických dat v mezikulturním a historickém pohledu.¹⁶

Etnografie

V kontextu sociální a kulturní antropologie se jedná o subdisciplínu, která zajišťuje sběr dat různými metodami během terénního výzkumu, jejich popis a klasifikaci.¹⁷

¹³ Srov. VODÁKOVÁ, A. a spol., *Sociální a kulturní antropologie*, str. 15

¹⁴ Srov. WOLF, J., *Člověk a jeho svět: úvod do studia antropologických věd*, str. 96

¹⁵ Srov. ŠOTOLA, J., *Antropologie – vyjasnění národních tradic*, str. 1

¹⁶ Srov. SOUKUP, V., *Přehled antropologických teorií kultury*, str. 201

¹⁷ Srov. SOUKUP, V., *Přehled antropologických teorií kultury*, str. 201

1.3 Lidské rasy a etnika

UNESCO nechalo v letech 1950/1951 vypracovat „Deklaraci o rase“, která rozlišuje tři typy lidí (kavkazskou – bílou, negroidní a mongolskou).¹⁸ Každou rasu můžeme dále členit na typy, základní jsou uvedeny níže.

1.3.1 Lidské rasy

Základním pojmem je podle Wolfa rasová klasifikace, která se podílí na objasnění původu a vývoje lidských ras a na určení jednotlivých antropologických typů. Původní „plemena“ člověka byla členěna do tří skupin a to nejen podle barvy pleti na skupiny: „bílé“, „žlutohnědé“ a „černé“, ale i kvůli očím, vlasům a rozmanitým tělesným vlastnostem.¹⁹

1.3.1.1 Europoidní

Jinak také euroasijské nebo „bílé“ plemeno. Patří sem indoevropská skupina, semitská a matinská. V současné době tvoří zhruba 50 % světové populace.

A) Nordický typ

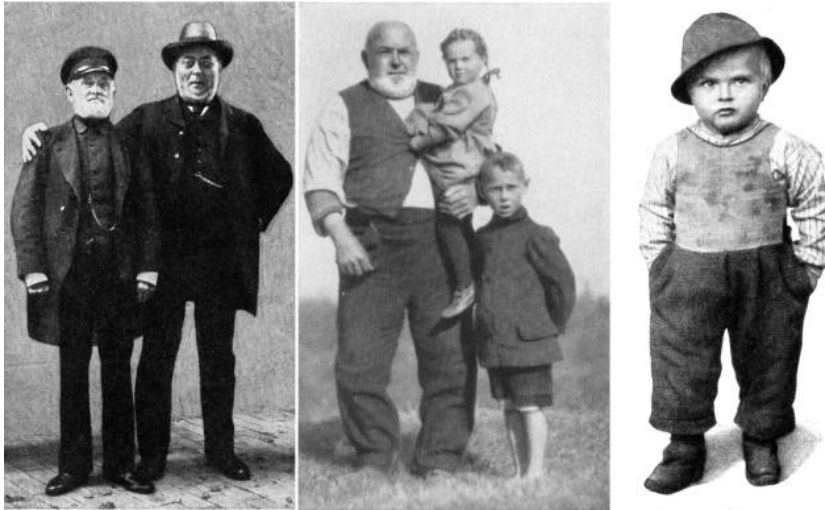
Obr. č. 1 - Nordický typ

¹⁸ Srov. DEMJANČUK, N., *Vzdělávání a extremismus*, str. 57

¹⁹ Srov. WOLF, *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 33

Nordický typ má vysokou, atletickou postavu s dlouhými končetinami, má úzký nos i rty, kůže a vlasy jsou světlé. Osídlil severní Evropu (severní Německo a Polsko a Skotsko, VB, Irsko, Estonsko a Lotyšsko..)

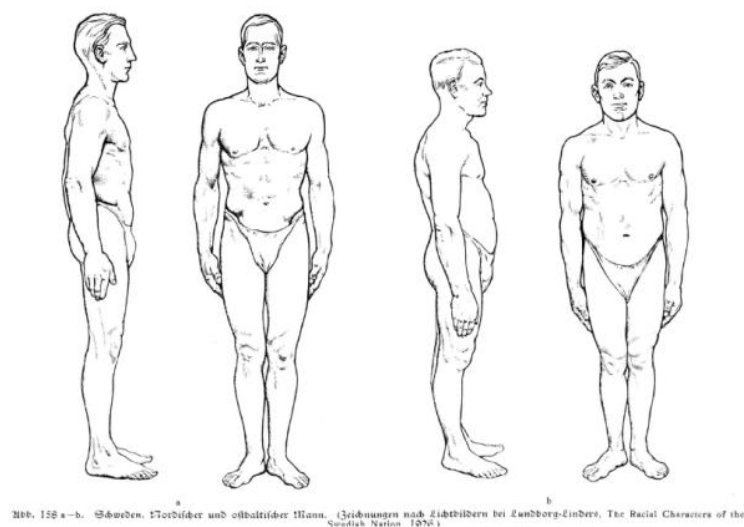
B) Fálský typ

Obr. č. 2 - Člověk fálského typu

Tento typ se vyznačuje vysokou robustní postavou a širokým až čtvercovým obličejem a masivní čelistí. Nejčastěji se vyskytuje v oblasti Vestfálska a zčásti v severních zemích.

C) Baltický typ

Obr. č. 3 - Baltický typ

Na obrázku zleva vidíme porovnání nordické postavy s postavou baltického typu: je malého až středního vzrůstu, podsaditá s širokým krkem a robustním obličejem. Oči jsou dál od sebe, někdy až mongoloidního tvaru. Osidluje východní Evropu, střední a jižní Polsko, ČR, SR, Maďarsko, Ukrajinu, Finsko, Bělorusko, Rusko.

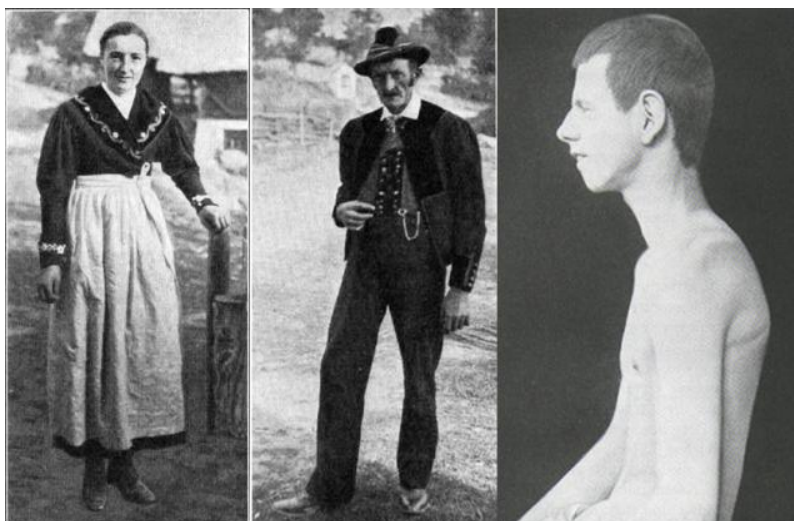
D) Mediteránní typ

Obr. č. 4 - Mediteránní typ člověka

Má štíhlou postavu menšího vzrůstu a s hnědobílou pigmentací. Charakteristické jsou tmavé oči i vlasy. Mediteránní typ sídlí na jihu a západu Evropy, Španělsko, Středomoří, Řecko, Skotsko, Anglie a Irsko, pobřeží Černého moře.

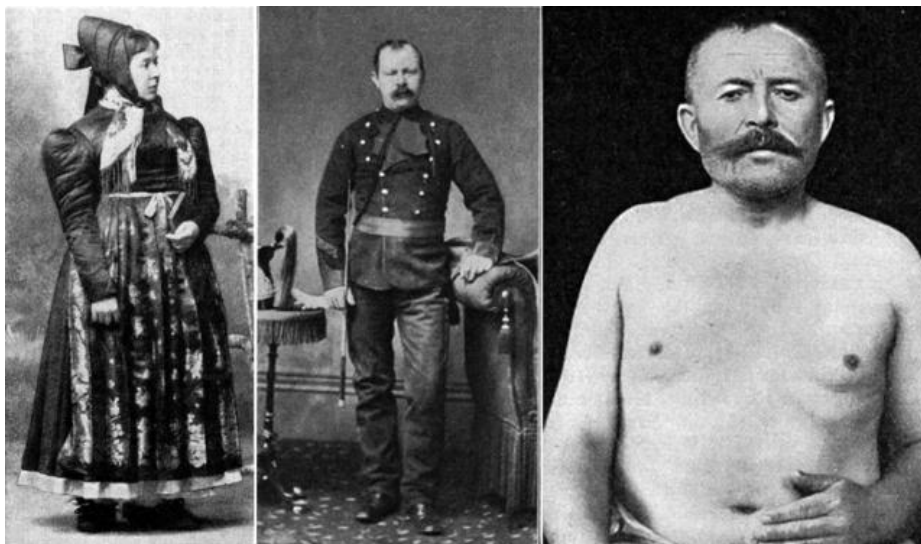
E) Dinárský typ

Obr. č. 5 - Dinárský typ člověka

Jsou to lidé vysoké a velmi štíhlé postavy s dlouhými končetinami. Mají užší obličej s tmavými očima, velkýma ušima a tmavé vlasy. Sídli v jihovýchodní části Evropy, Balkánský poloostrov, Srbsko, Černá hora, Chorvatsko, Makedonie, Slovinsko, Albánie apod.

F) Alpínský typ

Obr. č. 6 - Alpínský typ

Člověk alpínského typu je malé podsadité postavy s krátkými končetinami a kulatým obličejem. Má středně světlý pigment a tmavé oči i vlasy. Žije v oblasti střední a západní Evropy, západní Alpy, Rakousko, Švýcarsko, ČR, Maďarsko apod.²⁰

1.3.1.2 Negroidní

Jinak řečeno také ekvatoriální nebo „černé“ plemeno. Patří sem afričtí a američtí „černoši“ (Afro-američané) a melánská skupina. Tmavá pigmentace po celém těle s výjimkou dlaní je zapříčiněná zvýšeným obsahem melaninu v kůži, proto se této skupině říká negros, slovo pochází z latinského „niger“ což znamená „černý“ a „eidos“ přeloženo jako „podobný“.²¹ Charakteristickým znakem této skupiny je velký nos, velké rty a tmavé často kudrnaté vlasy. V současnosti tvoří přibližně 10 % lidstva. Existuje řada dělení, uvedeme si však jen pár typů pro základní přehled.

²⁰ Srov. *Rasové typy* [online].

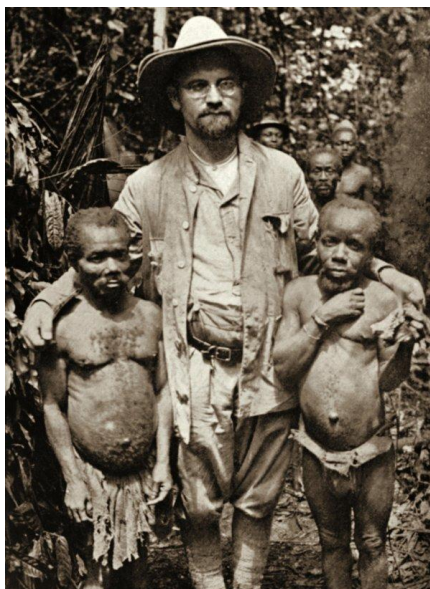
²¹ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 59 - 61

A) Dělení podle Petra Bakaláře

I. populace hovořící bantuskými jazyky

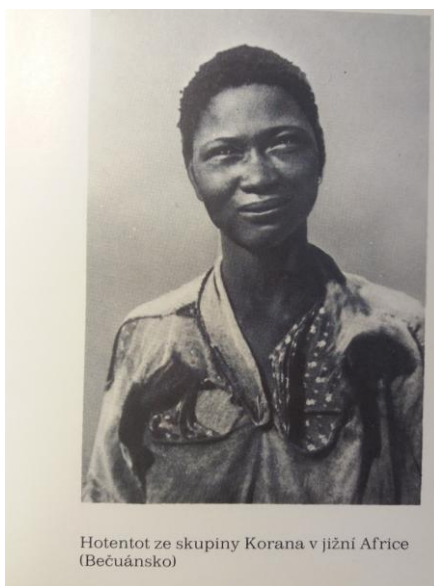
Odhadem existuje přibližně 600 jazyků a jejich mutací a mluví se jimi v téměř celé Africe, užívá je přes 300 milionů lidí.

a) Pygmejové

Obr. č. 7 - Pygmejové

b) Khoinové - jinak nazývání „Hotentoti“. Charakteristickým dědičným znakem je tzv. Steatopygie, což je hromadění podkožního tuku na hýždích a v oblasti stehen.

Obr. č. 8 - Khoinská žena

II. Afro-američané jsou kříženci amerických indiánů s příslušníky europoidní rasy.²²

B) Dělení podle Josefa Wolfa

I. Paleonegroidní čili staročernošské

II. Neonegroidní neboli mladočernošský

a) Bantuidé – žijí ve východní, střední a jižní Africe

Obr. č. 9 - Bantuidské ženy

b) Sudanidé – žijí v západní Africe

Obr. č. 10 - Sudanidská žena

²² Srov. BAKALÁŘ, P., *Tabu v sociálních vědách*, str. 25

c) Niloti – jižní Súdán

Obr. č. 11- Niloti

Rozdíl mezi nimi je stáří, respektive doba, kdy vznikaly. Staročernošské populace jsou archaičtější, světlejší a velmi malého vzrůstu. Spadají sem již téměř vymřelí Křováci (Sánové), Hottentoti (Khoinové), kteří jsou již smíšenou křovácko-bělošskou nebo křovácko-černošskou populací a Pygmejové. Pygmejové jsou vzrůstem nejmenší lidé na světě, dorůstají výšky přibližně 135 cm.²³

Mladočernošská populace činí přes 600 milionů lidí. První dvě skupiny se vzhledem příliš neliší, rozdílní jsou zejména v jazyce a kultuře. Třetí skupina žije v tzv. „Zelené zemi“, což je oblast Nilu a jsou nejtmaší a nejvyšší etnickou skupinou na světě. Zvláštností je hnědá pigmentace jazyka i bělma.²⁴ Jedná se o skupiny příbuzných kmenů, řadí se sem například Masajové, Dinkové, Šilukové apod.

1.3.1.3 Mongoloidní

Jinak řečeno také asijsko-americké nebo „žlutohnědé“ plemeno. Patří sem mongolská a indiánská skupina, to jsou tedy Číňané, Japonci, Korejci, Vietnamci, Mongolové, Kazaši, Indiáni a Eskymáci. Charakteristické jsou pro tuto skupinu tzv.

²³ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II.*, str. 60

²⁴ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II.*, str. 61

„šikmé“ oči a rovné tmavé vlasy. Wolf vysvětluje položení očí jevem zvaný „epikantus“, kdy jde o zdvojení kůže na horním víčku oka. V současné době tato skupina zastupuje asi 40 % světové populace. Opět se zde nachází více možností dělení, uvedeme zde dělení od předchozích autorů:

A) Dělení podle Petra Bakaláře

a) Východní Asiaté – př. Číňané, Korejci, a Indiáni

Obr. č. 12 - Japonka

b) Jihoasiaté – př. Filipínci, Malajci²⁵

Obr. č. 13 - Malajci

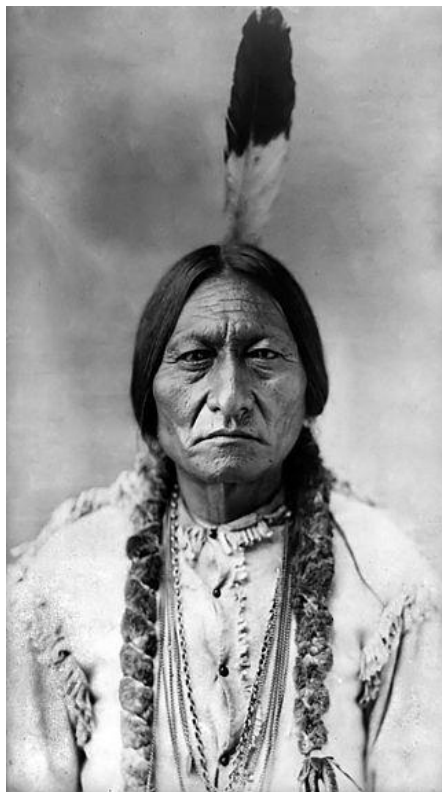
²⁵ Srov. BAKALÁŘ, P., *Tabu v sociálních vědách*, str. 25

B) Dělení podle Josefa Wolfa

A) Severní neboli centrálně asijská

B) Jižní čili asijsko-tichomořská

C) Americká neboli indiánská

Obr. č. 14 - Americký indián (Sedící býk, náčelník Siouxů)

První dvě skupiny se opět příliš neliší, charakteristickým rozdílem je tzv. mongoloidní skvrna, která má velikost dlaně a je umístěná na spodní části zad. Čím je mongoloidní rasa promíšenější, tím méně je tato skvrna vidět. U amerických Indiánů jsou mongoloidní rysy již méně patrné.²⁶

1.3.4 Smíšené skupiny

Mezi těmito skupinami se postupem času pod různými vlivy (biologickými, geografickými) vytvořily menší skupiny, které jmenujeme jako kontaktní, smíšené nebo přechodné typy. Obecně je dělíme do 3 skupin:

²⁶ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 62

A) mulat - kříženec europoidní a negroidní rasy

Obr. č. 15. Mulat

B) mestik – kříženec europoidní a mongoloidní rasy

Obr. č. 16. Mestik

C) zambo – kříženec negroidní a mongoloidní rasy

Obr. č. 17. Zambo

Existují národy, které jsou založeny s příslušností k určité rase (př. Španělé), existují také skupiny, které zatím nedospěly ke zformování národa (př. četné černošské kmeny v Africe), ale mají své vlastní psychické založení, jehož nejčastějším projevem je hudba a tanec. Jsou rasovou menšinou, podobně jako u nás Romové. Vzhledem k tomu, že u nich nedošlo k jednotě hmotné a duchovní kultury, žijí roztroušeni v různých státech a kulturu přejímají od „hostitelů“. Časem se stanou nedílnou součástí těchto států.

Lidskou populaci lze rozdělit podle nesčetných kritérií. Existují například tzv. jazykové rodiny (největší zastoupení ve světě mají indoevropské a čínsko-austroasijské), které se dále dělí na jazykové skupiny (u indoevropských př. slovanské jazyky), poté existují podskupiny (například západní a východní) a nakonec samotné jazyky (čeština, polština apod).²⁷ Nebo například členění lidí podle náboženství je sjednocující či naopak rozdělující faktor, který se v posledních letech dostává do popředí (dělíme na polyteistická – více Bohů a monoteistická – jediný Bůh, nebo etnická – př. judaismus, hinduismus či světová – buddhismus, křesťanství, islám).²⁸

²⁷ Srov. KARAS, P., HANÁK, L., *Maturitní otázky – Zeměpis*, str. 65

²⁸ Srov. KARAS, P., HANÁK, L., *Maturitní otázky – Zeměpis*, str. 65

1.3.2 Etnické skupiny

Na základě rozdílů v podobě rasových, sociálních, kulturních či historických rysů se již od pravěku tvořily specifické skupiny lidské populace – tzv. etnika. Teprve v 19. století začaly tyto skupiny prosazovat vlastní politický program a tím se stávaly nacionalistickými národy (nacionalismus jako program pro dosažení nezávislosti národa vytvořením národního státu).²⁹

1.3.2.1 Pojmy

Zprvu se seznámíme se základními pojmy pojícími se s etniky, abychom věděli, o čem bude nadcházející část práce pojednávat.

a) etnikum – původně pochází z řeckého „ethnos“, což znamená „kmen, národ“. Pojmem chápeme skupinu lidí, kteří mají společný historický původ, jazyk, rasový typ, duchovní a materiální kulturu, mentalitu, tradice a zároveň žijící na společném území.³⁰ Postupně pojem začal označovat rasové charakteristiky (eticita).

b) etnická skupina – skupina osob, které spojuje rasový původ, jazyk a společná jak materiální, tak duchovní kultura

c) etnická identita – je vědomí příslušnosti k určitému etnickému společenství, to znamená, že člověk vědomě přijme postoje, hodnoty, principy víry a mravního chování jisté etnické skupiny³¹

d) etnická minorita – jedná se o skupinu, která je ve společnosti menšinou a má také menší vliv. Výraz není stálý, i minorita může přerůst v majoritu a je nutné vnímat majoritu a minoritu jako vztahy, které existují pouze vzájemně díky sobě navzájem.

e) národnostní menšiny – jedná se o početně menší skupinu obyvatelstva žijící na území určitého státu, lišící se etnickými, jazykovými nebo náboženskými znaky a zároveň je politicky nedominantní.³²

²⁹ Srov. KARAS, P., HANÁK, L., *Maturitní otázky – Zeměpis*, str. 63 - 64

³⁰ Srov. Mendelova univerzita v Brně, *Etnikum* [online]

³¹ Srov. PETRUSEK, M., a kol, *Velký sociologický slovník I.*, str. 277

f) migrace – z lat. „migrare“, do češtiny přeloženo jako stěhovat se, vystěhovat se, přestěhovat se. Existuje vnitřní migrace, tzn. stěhování v rámci nějaké administrativní jednotky (migrace do jiného města) a mezinárodní migrace, tedy stěhování za hranice státu (migrace do jiné země).³³

g) integrace – oboustranný proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb domácího obyvatelstva, který vyžaduje jak vytvoření adekvátních podmínek na straně majoritní společnosti, tak přizpůsobení se ze strany cizinců.³⁴

h) asimilace – jednostranný proces, kdy se předpokládá absolutní splynutí cizince s hostitelskou společností, včetně převzetí hodnot a vzdání se vlastní kultury a identity³⁵

1.4 Rasy a etnika žijící na území ČR (národnostní menšiny)

Podle Wolfa na světě existuje přibližně deset tisíc etnických skupin, ale údaje se mění každým rokem, jelikož se skupiny vyvíjí, přeměňují a také mizí.³⁶ Proto následující část bude pojednávat o největších etnických menšinách na území České republiky.

1.4.1 Romové

První potvrzená zmínka o přítomnosti Romů na našem území pochází z roku 1322, kdy bylo zaznamenáno, že se toulají po lesích. V 15. století se začal názor dvojí: v západní části Evropy byli pronásledováni, zatímco na východě byli obdivováni za své schopnosti v boji proti Turkům, konkrétně v Čechách za vlády Vladislava II. jim byla svěřena výroba zbraní.³⁷ Po tomto období Katolická církev poukázala na jejich jednání, které nebylo pokorné, byli tedy vyhoštěni a začalo jejich pronásledování až do vlády Marie Terezie, která se je pokusila asimilovat vydáním příslušných zákonů. V první pol. 19. století se začali rozrůstat a pro obživu začali vyhledávat práci, tím se více začlenili

³² Srov. Mendelova univerzita v Brně, *Rasové a etnické předsudky* [online]

³³ Srov. KREJČÍ PREISSOVÁ, A., a kol., *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*, str. 55

³⁴ Srov. KREJČÍ PREISSOVÁ, A., a kol., *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*, str. 63

³⁵ Srov. KREJČÍ PREISSOVÁ, A., a kol., *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*, str. 69

³⁶ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 47

³⁷ Srov. FRASER, A., *Cikáni*, str. 97

do majoritní společnosti. Hlavní osídlenou částí Čech byla Morava, odtud kočovali za prací.

Po první světové válce se v Čechách vylepšila situace Romů a dokonce se povedlo otevřít první romskou školu v Užhorodě. Do Československa utíkalo velké množství rodin z nacistického Německa. Během druhé světové války však v Čechách proběhl romský holocaust, byly zřízeny tzv. „cikánské tábory“ a poté byli přepravováni do Osvětimi a systematicky vyvražďováni, přežilo přibližně tisíc romských obyvatel. Ze Slovenského státu žádné transporty nebyly, byly nastaveny „pouze“ přísné zákazy a příkazy. Později roku 1941 byly zřizovány tzv. „zajišťovací tábory“ a na přelomu roku 1944 – 1945 byli Romové masově popravováni za skrývání partyzánů v osadách.

V roce 1945, kdy byla Československá republika obnovena, vláda odmítla veškerou diskriminaci občanů kvůli rasové příslušnosti nebo náboženskému přesvědčení. Bylo bráno za samozřejmost, že se přeživší bez problému do české společnosti začlení, nešlo to však podle předpokladů a do Čech přicházely jiné skupiny Romů převážně z Balkánu a Slovenska, proto byli v roce 1989 prohlášeni za etnickou menšinu. Vláda podporovala romskou společnost materiálně i finančně, aby došlo k rychlejší asimilaci do české společnosti. Materiální asimilace se zdařila, celková asimilace však podle plánů nevyšla. Důvodem je, že tato asimilace byla násilná – vyžadovala naprosté přizpůsobení se a byla nežádaná, připravila Romy o jejich kočovný způsob života. Roku 1965 je zřízen Vládní výbor pro cikánské obyvatelstvo, který slouží pro zajištění práce, zbourání osad a rozptýlení velkorodin po celém státě, to však vede pouze k devastaci tradic.³⁸ V současné době tvoří největší menšinu na území ČR. Romskou populaci lze v České republice rozdělit na 4 subetnické skupiny:

- A) Romové slovenští, tvořící 65 – 75 % romských obyvatel
- B) Romové maďarští, kteří tvoří 15 – 20 % romských obyvatel
- C) Romové olašští, kteří tvoří 10 – 15 % romského obyvatelstva
- D) Potomci přeživších Romů po druhé světové válce³⁹

³⁸ Srov. FRASER, A., *Cikáni*, str. 267 - 286

³⁹ Srov. RÝDL, K., *Rasismus a nacionalismus v současném životě*, str. 140

1.4.2 Ukrajinci

První vlna migrace před rokem 1917 byla z politických důvodů a cílem migrantů bylo zvýšit si úroveň vzdělání nejčastěji na Karlově Univerzitě v Praze či na Vysoké škole báňské v Příbrami. Druhá vlna přichází v 20. letech 20. st. po prohře boje za samostatnost Ukrajiny a Československo se stává největším centrem Ukrajinců za hranicemi. Vycházejí zde ukrajinské noviny, působí zde ukrajinská nakladatelství, muzea apod. a dokonce je do Prahy z Vídně přestěhována Ukrajinská svobodná univerzita. I přes to velké množství Ukrajinců ve 20. – 30 letech odchází kvůli obavám z komunistické moci.

Třetí vlna byla po druhé světové válce, kdy do Československa přicházeli vojáci 1. československého armádního sboru, částečně muži z Podkarpatské Rusi (Zakarpatské Ukrajiny) a volynští Češi. Na počátku 90. let přichází čtvrtá migrační vlna lidí ukrajinské národnosti, kteří hledají práci. Aktuálně bylo ke konci roku 2016 evidováno na území ČR přibližně 150 000 pracovních migrantů z Ukrajiny. Tato menšina na našem území spíše ubývá, významným prvkem je úspěšná asimilace.⁴⁰

1.4.3 Rusové

Obyvatelé ruské národnosti přichází podobně jako Ukrajinci v meziválečném období. Jejich další velký přírůstek na naše území byl zaznamenán v období stalinistické diktatury, kdy do západní Evropy prchali před bídou a terorem. Po druhé světové válce Sověti odvěkli většinu obyvatel zpět do Ruska a často skončili v sovětských gulazích. Zatím nejsilnější migrační vlna ruské národnosti přišla po rozpadu SSSR. V současnosti je ruská menšina nejednotná, s největší pravděpodobností je to zapříčiněno odlišnými důvody migrace v různých vlnách a také příslušností k různé společenské vrstvě.⁴¹

1.4.4 Vietnamci

První vztahy navázalo Československo s VDR roku 1950, kdy podala hospodářskou pomoc (finanční a technická pomoc, školení vietnamských odborníků) při poválečné obnově. Zásadní zlom nastal roku 1973, kdy Vietnam požádal o získání profesních zkoušek v Československu. Nejpočetnější migrační vlna činila přes 35 tisíc

⁴⁰ Srov. Velvyslanectví Ukrajiny v ČR, *Ukrajinci v českých zemích* [online]

⁴¹ Srov. Vláda České republiky, *Ruská národnostní menšina* [online]

osob, z toho 2/3 byli dělníci a v tomto období byla oboustranně využitá situace: Vietnamci se uplatňovali v oborech, o které neměli Češi zájem. Vietnamská komunita se na území Čech utvářela v 70. letech 20. století, kdy skončila americko-vietnamská válka. Na počátku 90. let si obchodníci pronajímali stánky na tržištích a zaplavili je levným zbožím z Asie. Nově příchozí migranti se shlukovali okolo Vietnamců, kteří mají s Čechy zkušenost, a vznikala komunita. Také stát usnadnil příchod migrantů z důvodu sloučení rodiny, začaly tedy vznikat rodinné kruhy Vietnamců na území již České republiky. Současným důvodem jejich migrace je zaprvé snaha o útěk ze země ovládané komunismem a zadruhé pracovní příležitosti, které se jim zde nabízejí. Často jedou do České republiky pouze za účelem zisku, s cílem vrátit se do vlasti a jejich pobyt se protáhne, ale mladá generace Vietnamců, která se díky školní docházce intenzivněji integruje do majoritní společnosti, zde již zůstane.⁴²

1.4.5 Slováci

Vzájemné migrování občanů Slovenské i České republiky bylo zaznamenáno dávno před tím, než vznikl společný stát (1848). Výraznější vlny přívalu slovenské národnosti na naše území byly zaznamenány v meziválečném a poválečném období, kdy sem přicházeli mladší generace hledat pracovní uplatnění. Vznikem ČSR do Čech přicházelo stále více Slováků, převážně dělníků. Léta 70. a 90. přinesla úpadek migrací Slováků do Čech, díky tomu, že Slovensko se postupně rozvíjelo a nabízelo stejné možnosti jako Česko. Po rozpadu Československé federace 1. ledna 1993 se Slováci stávají menšinou. Přes 70 % Slováků uzavíralo v ČR manželství, což dopomáhá k hladké asimilaci. V současnosti tvoří přibližně 43 % všech migrantů na území ČR (350 – 400 tisíc lidí), řadí se tak počtem na první místo v národních menšinách České republiky.⁴³

1.4.6 Poláci

Polská komunita se na území České republiky objevuje po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie v r. 1918, kdy rozdělením na Polsko a Československo zde zůstali někteří polští obyvatelé, konkrétně na území Těšínska, kde se soustřeďují i v současnosti a o které vedly státy mnohaleté spory. Velká migrační vlna z Polska přišla s rozvojem průmyslu na Ostravsku. Velmi rychle se zde asimilovali, protože chtěli být

⁴² Srov. BROUČEK, S., *Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí* [online]

⁴³ Srov. ČZU v Praze, *Slováci v ČR* [online]

lépe uplatnitelní. Po druhé světové válce vznikalo v Československu mnoho polských škol a samoobslužných družstev - Jednot. V období mezi léty 1950 a 1970 došlo k velkému rozmachu těžkého průmyslu na Ostravsku, snížil se počet Poláků (ze 72 000 na 65 000 lidí) a přibyly nové vlny imigrantů ze Slovenska. V současnosti se počtem řadí na druhé místo národních menšin na území ČR.⁴⁴

1.4.7 Židé

Židé se do Evropy dostali v průběhu středověku, a protože přišli ze dvou směrů, rozdělili se na dva typy, první byli Sefardové, usídlili se ve Španělsku. Druhá skupina byli liberálnější Aškenazi a usídlili se v Německu, u nás pak jejich počet převládá nad ortodoxními Židy. První písemný důkaz o přítomnosti Židů v Čechách pochází z 10. století. Na počátku 13. století byli Židé označeni, přesunuti do ghett, kde museli žít a nesměli odcházet. Tato opatření vydržela až do 19. století, poté bylo obnoveno nacisty roku 1935. V době první republiky byli národem, ale v současné době se za národ nepovažují, nazývají se pouze kulturní a náboženskou skupinou. Židé stáli o vzdělání a řadili se u nás do středních či vyšších vrstev a zároveň k sobě byli velmi solidární, což u ostatních občanů vyvolávalo zášť. V průběhu II. světové války byli prohlášeni za nežádoucí, proto byli postaveni mimo zákon. Roku 1948 vznikl na palestinském území samostatný židovský stát Izrael.⁴⁵

1.4.8 Muslimové

První zmínka o islámu pochází z raného středověku, kdy Cyril ovládal aramejštinu. Početná muslimská komunita přišla před 1. světovou válkou, kdy české země byli součástí rakouské monarchie a Rakousko násilně okupovalo Bosnu. Roku 1912 František Josef II. uznal islám podepsáním říšského zákona. V roce 1934 byla založena Muslimská náboženská obec pro Československo, kvůli nespolupráci s komunismem skončila a byla znovu obnovena díky profesoru Šilhavému až v r. 1990.⁴⁶ V roce 1999 byla slavnostně otevřená zrekonstruovaná budova – nové centrum v Praze. Roku 2000 byla oficiálně zaregistrovaná Muslimská unie, jejímž cílem je šíření objektivní pravdy o

⁴⁴ Srov. ČZU v Praze, *Poláci v ČR* [online]

⁴⁵ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 102

⁴⁶ Srov. ČZU v Praze, *Život muslimů v ČR* [online]

islámu.⁴⁷ Odhady počtu muslimů v ČR stále rostou, nyní je to přibližně 2000 osob, českých konvertitů pak něco mezi 200 až 300 osobami.

1.4.9 Ostatní cizinci

Mezi ostatní cizince spadají ti, kteří tvoří menší skupiny než výše zmíněné, běžně se s nimi příliš neseťkáváme a tudíž jsou oproti předchozím zanedbatelnější. Patří sem například Američané, Angličané, Řekové, Albánci nebo Makedonci. V současné době se dostávají do středu zájmu obyvatelé Blízkého východu.

Shrnutí

První kapitola náleží lidským rasám. Abychom pojmu porozuměli, je potřeba začít od začátku, tedy od samého vývoje, jehož součástí je pak dělení na 3 základní rasové skupiny. Na základě dílčích rozdílů ras se pak tvořily skupinky – etnika. Přestože je na světě obrovské množství etnik, konkretizujeme jen největší a nejznámější, žijící na území České republiky.

2. Postoj české veřejnosti k příslušníkům jiných ras

Podle profesora Nakonečného vyjadřuje postoj vztah k nějaké hodnotě, pokud vyjadřují k něčemu svůj postoj, tak je to vlastně způsob hodnocení.⁴⁸

2.1 Postoj k Romům

Postavení Romů v České republice je ze všech výše zmíněných nejhorší. Často žijí na jednom místě, kde se vytváří společnost připomínající ghetto, což je oblast, kde žije segregované obyvatelstvo, protože se liší například etnickými rysy nebo náboženstvím.⁴⁹ Do jisté míry za to může nedokončený pokus socialistické vlády o asimilaci Romů do české společnosti, kdy se nevydařenou a násilnou snahou o převýchovu romských dětí v českých školách ustálil názor o neschopnosti romských žáků v učení. Pedagogika přímo prohlašovala, že jsou romské děti špatně vzdělatelné a statistika úspěšnosti a neúspěšnosti prováděná v roce 1989 potvrzovala žalostné

⁴⁷ Srov. MENDEL, M., BEČKA, J., *Islám a České země*, str. 163

⁴⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Sociální psychologie*, str. 239 - 248

⁴⁹ Srov. PETRUSEK, a kol., *Velký sociologický slovník I.*, str. 348

výsledky jako například, že romské děti propadají čtrnáctkrát častěji než české děti a jsou osmadvacetkrát častěji převáděni do zvláštních škol.⁵⁰

Lidé mají romskou společnost zařazenou do nelichotivého stereotypu „nevzdělatelných“, tento pohled si pak nesou s sebou do života jak Romové, tak i majoritní společnost a od toho se odvíjí vzájemné chování v životě.

Problémem socialistického programu byla také snaha o jednostranné zaměření na podporu materiální stránky Romů, přičemž sociální stránka byla velmi zanedbávaná. Stát jim vystavěl byty a poskytl sociální dávky a přídavky na děti, důsledkem však bylo, že si romská společnost zvykla na pomoc od státu a spoléhala na ni. Nemají tedy odpovědnost sami za sebe, často také neumí hospodařit se svými prostředky, ničí svá obydlí a dopouštějí se kriminálních činů.

Nejčastějším důvodem rasových konfliktů mezi Romy a českými občany je nejvýraznější odlišnost jak kulturní, tak biologická. Průzkumy prokázaly, že obyvatelé ČR připisují Romům jako 3 nejhorší vlastnosti nechuť k práci a zneužívání sociální podpory, zneužívání demokracie a celkový strach plynoucí z romské komunity.⁵¹

2.2 Postoj k cizincům

Počet cizinců žijících na území České republiky stále stoupá díky integraci Evropy, která po roce 1989 otevřela hranice pro větší pohyb obyvatel. Lze tedy počítat se stále větším příbytkem i do budoucna.

V roce 2007 bylo prováděno v Centru pro výzkum veřejného mínění šetření na téma „Vztah k jiným národnostem I.“. Zúčastnilo se 1119 respondentů a z výsledků bylo patrné, že nejlepší vztah mají občané České republiky hned po prvotně umístěných Čechů (sympatie projevílo 96,6 % z dotazovaných) se Slováky (91,4 % respondentů), Poláky (73,4 % dotazovaných) a Němci (59 % respondentů), nejméně sympatičtí jsou jim Romové (sympatizovalo s nimi 9,4 % respondentů).

Obecně platí, že k lidem různých národností zaujímají vysokoškolsky vzdělaní lidé kladnější postoj a naopak lidé s nižšími příjmy a horší životní úrovní k nim mají spíše

⁵⁰ Srov. RÝDL, K., *Rasismus a nacionalismus v současném životě*, str. 144

⁵¹ Srov. GABAL a kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě*, str. 85

negativní vztah. Roli hraje i historie, protože lidé nad 60 let často určovali Němce za nesympatické.⁵²

V únoru 2015 byl pak prováděn výzkum na téma „Postoje české veřejnosti k cizincům“ a na jejich přínos pro naši zemi, kterého se zúčastnilo 1069 respondentů. První část dotazníků se zabývala otázkou, zda by se zde žijící cizinci měli nebo neměli přizpůsobit našim zvyklostem. Názoru, že by se měli cizinci co nejvíce přizpůsobit, zastávalo 70 % respondentů. Více než čtvrtina, tedy 27 % respondentů, stálo za názorem, že by se měli alespoň částečně přizpůsobit a pouhá 2 % z respondentů by cizincům vůbec nebránili žít podle jejich zvyklostí. Druhá část výzkumu se pak věnovala otázce vnímání cizinců žijících dlouhodobě na území ČR. Výsledky byly spíše negativní a z výzkumu vyplynulo, že si převážná většina respondentů myslí, že cizinci znamenají nárůst kriminality (66 % respondentů) a nárůst nezaměstnanosti (65 % respondentů). Pouze 13 % respondentů s těmito výroky nesouhlasilo. Dále pak téměř 57 % dotazovaných souhlasilo s tím, že pro českou společnost představují zdravotní riziko (nesouhlasilo 15 % z respondentů) a ohrožují náš způsob života (42 % respondentů souhlasilo, 23 % dotazovaných bylo proti výroku). Při výroku, že cizinci obohacují naši vlastní kulturu, nesouhlasilo 46 % dotazovaných a souhlas vyjádřilo 22 % respondentů. Podle tohoto výzkumu se rozdíly v názorech na cizince váží na životní úroveň, politickou orientaci a věk. Lidé přibližně do 29 let jsou více přesvědčeni o přínosu cizinců pro naši zemi a naopak lidé nad 60 let jsou pro úplné přizpůsobení se cizincům našim zvyklostem.⁵³

Nejnovější výzkum prováděný Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i. z roku 2017, který zjišťoval názory české veřejnosti na usazování cizinců v ČR, konkrétně tedy názory na množství cizinců dlouhodobě či trvale žijících na území ČR, ukázal, že 39 % respondentů se domnívá, že zde žije příliš mnoho cizinců. Přibližně polovina veřejnosti si pak myslí, že zde pobývá přiměřené množství cizinců a 2 % by ocenilo více cizinců na našem území. Na otázku neumělo odpovědět 9 % veřejnosti. Dále z výzkumu vyplynulo, že pro českou společnost je nejpříjemnější důvod pro pobyt cizinců na území ČR studium (76 %) nebo sloučení rodiny (65 %) a jako nejméně přijatelný důvod byl, že se jim zde líbí a chtějí tady žít.

⁵² Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Vztah k jiným národnostem* [online]

⁵³ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Postoj české veřejnosti k cizincům* [online]

Islám

Česká společnost se v současnosti k islámu staví pohrdavě, protože je viděn jako potencionální hrozba. Jsou užívány argumenty, že islám je neslučitelný se západním pojetím demokracie, svobody slova a lidských práv nebo že nepatří do českého historického a kulturního kontextu.⁵⁴ Podle doktorky Křížkové jsou médii šířeny informace, které nevyprávějí nic o běžném životě muslimů, pouze v nás utváří stereotypy, že odlišnosti nás a Muslimů působí negativně.⁵⁵

Shrnutí

Z řady výzkumů vyplývá, že pro českou veřejnost je nejméně populární etnikum romské a to z více důvodů, hlavní roli však hrají poměrně negativní stereotypy, na nichž má velký podíl nevydařený pokus komunistů o jejich asimilaci. V současné době panuje na základě mediálního šílenství velká obava z muslimského etnika. Kapitola je sepsána pro informaci o postojích českého národa k jiným etnikům zde žijícím.

3. Kladné a záporné postoje vůči jiným rasám

Pozitivní postoje se utvářejí na základě spojení vidiny objektu s odměnou, negativní postoje naopak s vidinou trestu.⁵⁶

3.1 Záporné postoje

A) Předsudky

Předsudek prošel třemi vývojovými fázemi. Za dob starověku se jednalo o úsudek, který byl postaven na základě předchozích rozhodnutí a zkušeností. V angličtině pak nabyl význam ukvapeného úsudku, který si člověk vytvoří ještě před tím, než věc náležitě prozkoumá a zhodnotí fakta. Později se k tomuto pojetí přidal emocionální nádech přízně nebo nepřízně a doprovází nepodložený předsudek.⁵⁷ Současná definice podle Allporta tedy zní: „*Předsudek znamená smýšlet o ostatních špatně, bez náležitého*

⁵⁴ Srov. ČZU v Praze, *Život muslimů v ČR* [online]

⁵⁵ Srov. Migrace online, *Mediální obraz českých muslimů* [online]

⁵⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Sociální psychologie*, str. 239 - 248

⁵⁷ Srov. Mendelova univerzita v Brně, *Předsudky* [online]

*opodstatnění.*⁵⁸ Tato definice obnáší obě důležité složky předsudků, a to jak citové zabarvení, tak neopodstatněný úsudek.

B) Stereotypy

V běžném životě funguje celý systém stereotypů, aniž bychom si to uvědomovali. Každou novou informaci zařazujeme do škály naučeného systému hodnot a porovnáváme s předchozími zkušenostmi. Stereotyp je definován jako tradovaný šablonovitý způsob vnímání. Nejsou veskrze negativní, jsou součástí myšlení a slouží pro rychlou orientaci ve světě, avšak ve vztahu k socio-kulturním skupinám jsou projevem diskriminačního jednání. Zvnitřnělý předsudek nebo stereotyp se pak stává filtrem, samozřejmou a nezpochybnitelnou součástí mentální výbavy.⁵⁹

C) Rasismus

Tento fenomén vznikl už ve starověké otrokářské společnosti a měl ospravedlnit utiskování otroků a zároveň obhájit zneužívání jedné skupiny jinou skupinou lidí. Téměř vždy šlo o případy uplatňování moci většiny proti menšině doplněné o teorie odporu a nenávisti. V novověku dosáhl své nejzrůdnější podoby, stal se teoretickou základnou pro vyvražďování určitých národů⁶⁰ (holocaust – „holo“ je celý a „caust“ znamená spalování). Podstata rasismu tkví v nenávisti člověka k člověku, konkrétně plyne z nedostatku tolerance, pochopení a porozumění. Novodobý rasismus popírá rovnocennost lidských ras, která je nezpochybnitelná – lidstvo jako celek je stejného původu.

Rasismus upřednostňuje určité lidi a určité etnické a jazykové skupiny s konkrétními fyzickými a psychickými vlastnostmi. Ostatní jsou pro ně méněcenní až nežádoucí. V České republice převažuje forma tzv. latentního rasismu, který je projevem nevyzrálosti. Je to pozůstatek původního rasismu, ale může ve skutečný rasismus opět přerůst. Jde vlastně o neprojevený, potlačený, utajovaný, nepatrný a neviditelný rasismus.

⁵⁸ ALLPORT, G., *O povaze předsudků*, str. 34

⁵⁹ Pedagogická fakulta JČU, *Informace pro učitele: Stereotypy a předsudky* [online]

⁶⁰ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 55 - 57

a) Nacionalismus: je nevýraznějším jevem rasismu a může mít dvojitou podobu: pozitivní ve smyslu národního a politického sjednocení nebo negativní, které představuje vyhraněné národní uvědomění na úkor jiných národů.⁶¹

b) Xenofobie: patří k průvodním znakům rasismu a nacionalismu. Pod tímto pojmem se skrývá strach z neznámého (z řečtiny „xénos“ je přichází a „fóbos“ znamená bázeň nebo úzkost). Je založena na umělé představě, nikoliv na skutečném nebezpečí.

D) Diskriminace

Rasová diskriminace se dělí na dva druhy, prvním je diskriminace úmyslná, která je zaměřená proti určitým skupinám (v České republice například upírání určité práce Romům). Druhá má charakter strukturální a je součástí systémů a procedur (v ČR například vzdělávací systém, který nebere v úvahu úroveň jazykových znalostí Romů).

U nás se v současnosti často hovoří o tzv. „pozitivní rasové diskriminaci“, která umožňuje zvýhodnit postižené a sociálně slabší skupiny tím, že jim například na určitou dobu najde zaměstnání se sníženou pracovní náročností nebo s výhodnějšími platovými podmínkami.

3.2 Kladné postoje

Multikulturalismus

Multikulturalismus se objevil ve Spojených státech v 60. letech 20. století kvůli tzv. etnorevitalizačním hnutím, která měla za cíl politické uznání různých komunit a skupin, zakládající se na stejném rasovém původu. Stoupenci tohoto hnutí odmítali jak tzv. „univerzalistický asimilacionismus“, jehož cílem bylo vytvořit homogenní americký národ, tak vizi M. L. Kinga: Hnutí za občanská práva, která bojovala za rovnost lidských individuí bez ohledu na různý původ lidí. Zájmem multikulturalismu je utvrzení etnických rozdílností, cílem je skupinová rovnoprávnost a autonomie. Jeho vizí je společnost, ve které vedle sebe koexistují různé etnické skupiny.⁶²

⁶¹ Srov. WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, str. 113 - 143

⁶² Srov. HIRT, T., JAKOUBEK, M., *Soudobé spory o multikulturalismu a politiku identity*, str. 14 - 15

Transkulturalismus

Pro transkulturalismus je typické, že staví do centra pozornosti oboustrannou interakci mezi majoritní společností a minoritními skupinami. To znamená, že se jedná o to, co mají tyto skupiny společné.⁶³ Je postaven na poznání a respektování kulturních a náboženských tradic jednotlivých skupin.⁶⁴

Shrnutí

Záměrem této kapitoly bylo seznámení se základními hodnotovými postoji k jiným etnikům. Předsudky a stereotypy jsou zakódovány v každém z nás, jsou jakousi již přirozenou součástí mentální výbavy člověka. Rasismus, v nacistickém Německu vrcholící holocaustem, se dnes v České republice vyskytuje spíše jako latentní rasismus, který je mnohdy velmi nebezpečný, proto je nutné mít preventivní ochranné funkce. Vedle negativních postojů pak stojí i pozitivní, např. multikulturalismus, který se snaží o bezproblémové soužití více kultur vedle sebe.

4. Prostředí školní družiny z didaktického hlediska

Školský zákon (č. 561/2004) a vyhlášky vztahované k zájmovému vzdělávání (Vyhláška č. 74/2005 (§ 8 až § 10) a Vyhláška č. 75/2005 a jiné) specifikují školní družinu jako školské výchovné zařízení pro zájmové vzdělávání (dále sem spadají školní kluby a střediska volného času).⁶⁵

4.1 Charakteristika školní družiny

Ve školních družinách probíhá zájmové vzdělávání dětí převážně z 1. stupně základní školy (1. – 5. třída), lze však přijímat i žáky druhého stupně, kteří nejsou zapsáni ve školním klubu. Řídí se podle vzdělávacího programu základní školy nebo i více škol (i speciálních), ke kterým přísluší, a který jí umožňuje utvářet se a vytvářet program podle potřeb a zájmů žáků. V rámci programů by mělo být velké spektrum činností, které umožní dítěti seznámit se s rozmanitými zájmovými oblastmi, aby si je

⁶³ Srov. IVANOVÁ, K. a spol., *Multikulturní ošetřovatelství I.*, str. 16

⁶⁴ Střední zdravotnická a VOŠ zdravotnická Mladá Boleslav, *Multikulturní ošetřování* [online]

⁶⁵ Srov. Šance dětem, *Školní družiny nabízejí dětem nejen zábavu* [online]

mohly vyzkoušet a teprve po tom volit, co je nejvíce baví a co jim jde.⁶⁶ MŠMT definuje funkci družiny takto: „*Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování.*“⁶⁷ Činnosti probíhají v pro děti známém prostředí, kde mají pocit bezpečí a zároveň je to pro rodinu finančně dostupné.⁶⁸

Podle Pávkové je hlavním posláním družiny umožnit dětem odpočinek, a aby se připravily na vyučování. Odpočinkem je v tomto případě myšleno zařadit jak klidové činnosti, tak pro kompenzaci nedostatku pohybu při výuce také pohybové aktivity. Na základě potřeb a nároků dětí pak Pávková vytvořila seznam základních funkcí školní družiny:

A) Výchovně vzdělávací funkce – rozvíjí osobnost dítěte po psychické, fyzické a sociální stránce v rámci uspokojování a zušlechťování potřeb (tzn. seberealizace, sociální vztahy – navazování neformálních společenských kontaktů, objevování a rozvoj zájmů).

B) Zdravotní funkce – obnáší především kompenzační a přiměřenou pohybovou aktivitu, upravuje návyky denního režimu: stravovací a pitný režim, hygienu a sebeobsahu, pak také bezpečnostní pracovní postupy a psychohygienu⁶⁹. (Psychohygienu jako nauka o tom, jak chránit a udržovat duševní zdraví, jak činit člověka odolnějším před negativními vlivy).⁷⁰

C) Sociální funkce – patří sem dohled na děti, ale ve smyslu zajištění bezpečnosti v čase mimo vyučování, navazování sociálních vztahů – zejména neformálních kontaktů a s tím související postavení a role ve skupině, zušlechťování sociálních dovedností a v neposlední řadě vyrovnání rozdílností v původu dětí.

⁶⁶ Srov. Šance dětem, *Školní družiny nabízejí dětem nejen zábavu* [online]

⁶⁷ MŠMT, *Školní družiny* [online]

⁶⁸ Srov. MŠMT, *Školní družiny* [online]

⁶⁹ Srov. Šance dětem, *Školní družiny nabízejí dětem nejen zábavu* [online]

⁷⁰ Srov. Masarykova univerzita v Brně, *Psychohygienu* [online]

D) Preventivní funkce – znamená, že se snaží předcházet negativním jevům, jako jsou agrese, závislost, netolerance a zároveň se pokouší odstranit projevy neukázněnosti jako například nerespektování pravidel a autority, lhaní a záškoláctví apod.⁷¹

Ve školním roce 2016/2017 bylo v České republice 4 045 školních družin, do kterých docházelo 330 094 žáků. Na tento počet dětí připadalo celkem 15 326 vychovatelů a 2 839 ostatních pedagogických pracovníků, kteří o děti pečovali.⁷²

4.2 Význam vychovatele ve školní družině

Požadavky na kvalifikaci vychovatele či pedagoga volného času u nás stanovuje zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004. Specifické výchovné a pedagogicko-psychologické činnosti upravuje nařízení vlády č. 75/2005. Kvalifikace je vyžadována z důvodu, aby byla zaručená náležitá péče dětem a jejich potřebám.

Osobnost vychovatele je základem pro úspěšnou činnost školní družiny. Hájek jej definuje jako iniciátora a průvodce žáka při volnočasových činnostech, které „*přímo nebo nepřímo řídí, navozuje, motivuje, umožňuje a hodnotí.*“⁷³ Mezi požadavky řadí empatii, verbální i neverbální komunikaci, umění naslouchat, stabilitu a nekonfliktnost, optimismus a kladný vztah k dětem. Dále poukazuje na to, že požadavky na osobnost pedagoga se mění v závislosti na oblasti uplatnění vychovatelů, všeobecně lze však shrnout několik žádoucích jevů:

- „- pochopení pro věkové zvláštnosti*
- tvořivost, nápaditost, fantazie*
- aktivita, iniciativa, průbojnost*
- přizpůsobivost proměnlivým podmínkám a situacím*
- hravost, radost ze hry*
- smysl pro humor*

⁷¹ Srov. PÁVKOVÁ, J., *Školní družina*, str. 21

⁷² Srov. MŠMT, *Školní družiny* [online]

⁷³ HÁJEK, B. a kol., *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, str. 47

- fyzická zdatnost, dobrý zdravotní stav

- příjemný vzhled, úprava zevnějšku⁷⁴

Pávková popisuje vychovatele ve školní družině jako kamaráda, který by měl dokázat poradit, motivovat, vést, sdílet s dětmi radosti i neúspěchy, umět děti pochválit i kritizovat. V další neméně významné řadě by měl také svým působením naučit děti zacházet se svým volným časem a obohatit je o nové poznatky z nejrůznějších oblastí. Také by měl jak u sebe, tak u dětí podporovat sebeovládání a toleranci k postoji druhých. Na rozdíl od učitele není vázán osnovami, dostupné materiály jsou pouze doporučené nikoli zavazující.⁷⁵

Shrnutí

Důležité je vědět, že školní družiny neslouží pouze pro hlídání dětí, poskytují celou řadu služeb. Společnost svěřuje do rukou vychovatele budoucí generaci, proto velmi záleží na přístupu vychovatele, který má velký podíl na utváření osobnosti dítěte. Ovlivňuje jeho chování, schopnosti i dovednosti. Vychovatel by měl mít zásadový morální postoj, protože jde dětem příkladem. Tvořivá stránka vychovatele se stává prvotním činitelem pro vytvoření optimálního výchovného a vzdělávacího prostředí. Důležitý je také pedagogický klid, který dává prostor pro tvůrčí atmosféru a podchycuje možné problémy bez emotivních výlevů.

5. Osobnost dítěte v mladším školním věku

O mladším školním věku lze říci, že je bez dramatických vývojových změn. Je to období počínající nástupem do školy (6 – 7 let) a končící nástupem do pubescence (cca 11 – 12 let). Nástup do školy znamená největší změnu v psychickém a sociálním vývoji dítěte. Dítě se musí naučit plnit školní povinnosti, potřebuje se integrovat mezi spolužáky, ovlivňuje ho třídní kolektiv i učitelé, od kterých musí přijmout autoritu. V neposlední řadě je relativně dlouhou dobu odloučeno od rodiny a musí se soustředit na výuku.

⁷⁴ HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J., *Školní družina*, str. 66

⁷⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, str. 57

5.1 Základní charakteristika mladšího školního věku

Jedná se o období, kdy dítě upouští od egocentrismu. Stále dochází ke zdokonalování motorických schopností, především schopností jemné motoriky (drobné svaly - psaní), hrubá motorika je zcela dokonalá (velké svaly – házení, skákání). Dítě vnímá velmi podobně jako dospělí člověk, orientuje se v čase, prostoru a zdokonalují se mu smysly. Zvětšuje se rozsah udržení pozornosti, zprvu však převládá mechanická paměť a myšlení je konkrétní, názorné, příčinné či situační.

V případě normálního vývinu dítěte by mělo být zvědavé, snaživé, co nejvíce aktivní a mělo by rádo spolupracovat s ostatními. Je pro něj velmi důležité, jak obstojí při plnění úkolu, úspěšnost při tom vyhodnotí na základě ocenění nebo znehodnocení od někoho pro něj subjektivně důležitého. Na úspěšnosti nebo neúspěšnosti podaného výkonu pak závisí sebehodnocení dítěte. Úspěšné zvládnutí školní docházky závisí také na jeho představě, která je vytvořená na základě informací od rodičů.⁷⁶

5.2 Rozvoj motoriky

V období mladšího školního věku se dítě vyznačuje vysokou spontánní pohybovou aktivitou a k rozvoji hrubé motoriky je důležité dítě podporovat v přirozeném pohybu a ve sportovních aktivitách. Mezi osmým až desátým rokem dochází k velkému rozvoji motorických funkcí např. větší rychlost pohybu. Z hrubé motoriky by mělo šestileté dítě zvládnout chůzi na nerovném terénu, udržet rovnováhu na jedné noze, skákat na jedné noze, sounož, skok do dálky, do výšky i přes švihadlo a také chytat, házet a kopat. Mělo by být i dostatečně samostatné a zvládat sebe-obsluhu. Školní docházka představuje jistou míru pohybového omezení, avšak zároveň jim nabízí zdokonalit se v základních sportovních dovednostech, rozvíjet obratnost a koordinaci.

Při posouzení školní zralosti (tzn. stav dítěte, které je zdravotně, psychicky a sociálně způsobilé začít školní docházku)⁷⁷ je důležitým ukazatelem úroveň jemné motoriky, grafomotoriky a vizuomotoriky (to je schopnost získat informace zrakovým pozorováním a koordinovat je s pohybem ruky⁷⁸). Grafomotorika označuje pohyby,

⁷⁶ Srov. MPSV ve spolupráci s PTÁČEK R.; KUŽELOVÁ H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*, str. 37

⁷⁷ Srov. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů, KNOTOVÁ, L., *Školní zralost* [online]

⁷⁸ Srov. Masarykova univerzita, OPATŘILOVÁ, D., *Metodika rozvoje* [online]

kteřé jsou nutné při psaní⁷⁹, a tedy ovlivňuje psaní, přitom je závislá na mnohých činitelech – na rozvoji zrakového a prostorového vnímání, paměti, laterality (což znamená nerovnoměrné využívání párových hybných a sensorických orgánů – praváctví nebo leváctví)⁸⁰, pozornosti a také hrubé a jemné motoriky. Přirozenou součástí dítěte je kresba, ve které se odráží jeho vývoj. Kresbou dítě vyjadřuje to, co prožívá a také přináší informace o spolupřáci zraku a pohybu ruky. S věkem by kreslená postava měla nabývat reálnější podoby, děti v tomto období zvládnou nakreslit profil postavy s viditelně napojenými končetinami, postupně přidávají i pohyb.⁸¹

5.3 Rozvoj poznávacích procesů, vývoj řeči a kognitivní vývoj dítěte

Rozvoj poznávacích procesů

Aby se dítě mohlo naučit psát, číst a počítat je nutné dosáhnout určité úrovně kognitivních schopností, pokud však dítě vyzrává pomaleji, je pro jeho dobro žádat o odklad školní docházky. Během pátého až sedmého roku se zdokonaluje sluchová (dvojnásobně) a zraková ostrost. Sluch je podstatný pro rozvoj řeči a abstraktního myšlení a pro rozlišení zvukové a vizuální podoby slov a tedy pro úspěšné zvládnutí čtení a psaní. Zraková ostrost se vylepšuje asi o 50 % a zároveň se rozvíjí vidění nablízko. Typické je tzv. konstantní vnímání, což znamená, že je schopné vnímat a uvědomovat si polohu předmětu v prostoru. V šesti letech by dítě mělo umět pojmenovat odstíny barev, odlišit obrázky lišící se polohou nebo naopak poznat shodné obrázky či doplnit chybějící části obrázku.

Vývoj řeči

Dítě mladšího školního věku je schopno pojmut okolo 10 000 slov, aktivně však používá přibližně polovinu. Ve školním období se počet slov zvyšuje a také se rozšiřuje význam slov. Děti se učí správné gramatice a skladbě řeči.

⁷⁹ Srov. KUTÁLKOVÁ, D., *Jak připravit dítě do 1. třídy*, str. 112

⁸⁰ Srov. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů, KNOTOVÁ, L., *Lateralita* [online]

⁸¹ Srov. MPSV ve spolupřáci s PTÁČEK, R.; KUŽELOVÁ, H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*, str. 38

Kognitivní vývoj

Dítě tohoto věku dokáže klasifikovat položky podle různých kritérií a také mu nedělají problém pojmy vzdálenost, směr a délka. Měla by být dokončená orientace vpravo a vlevo a dítě by jí mělo být schopno ukázat na sobě i na jiných. Mělo by být schopno rozlišovat mezi fantazií a realitou. Zároveň špatně pracuje s abstrakcí, proto se např. z počátku učí sčítat jablka a hrušky, které už zná, namísto abstraktních čísel. Posun však nastává – dítě dokáže hodnotit věci z více hledisek. Výrazně se zlepšuje krátkodobá paměť, děti se učí strategie na zapamatování. Dlouhodobá paměť se zlepšuje s věkem, kdy si děti začínají informaci hierarchizovat a již si vylepšili strategie pro zapamatování si informací.⁸²

5.4 Rozvoj osobnosti

S nástupem do školy se dítě srovnává s ostatními a jeho výkony jsou hodnoceny učitelem i spolužáky, to má vliv na utváření osobnosti a identity. První fáze je sebepoznání, kdy se dítě začíná oddělovat od ostatních, poté se zhruba v šesti letech sebe-definuje (je schopné se popsat v psychologických termínech) a je schopné sebekontroly. Vývoj sebeúcty v tomto období, kdy ustupuje od egocentrismu, závisí na získaných informacích, kognitivních schopnostech, výchově od rodičů, postoji vrstevníků, ale také na pohlavních stereotypech a kultuře.

Výkonová motivace se u dětí tohoto věku diferencuje, protože jsou schopny určit, zda na určitý úkol mají nebo nemají dostatečně vyvinuté schopnosti. Existují tedy dva druhy atribuce: děti s výkonovou motivací orientovanou na zvládnutí (úspěch je vlastní schopnost, neúspěch pak buď těžký úkol, nebo malé úsilí) a děti s výkonovou motivací s naučenou bezmocností (úspěch je neočekávaná náhoda, neúspěch je neschopnost vlastních schopností, cílem je pouze výkon). V každém případě je však úspěch důležitý, odráží se v něm totiž citové jistoty potvrzované kladným hodnocením, které podporuje sebedůvěru a pomáhá dítěti orientovat se v tom, jaký výkon je žádoucí.⁸³

⁸² Srov. MPSV ve spolupráci s PTÁČEK, R.; KUŽELOVÁ, H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*, str. 38

⁸³ Srov. MPSV ve spolupráci s PTÁČEK, R.; KUŽELOVÁ, H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*, str. 39

5.5 Socializace

Jak bylo výše zmíněno, dítě opouští svůj egocentrismus a postupně si uvědomuje rozdílné pohledy ostatních lidí na stejný předmět jednání. Přibližně v devíti letech dítě dokáže reagovat na situaci druhého člověka. Na počátku tohoto vývojového období jsou stále největší autoritou rodiče potažmo učitelé a dítě své chování hodnotí na základě odezvy těchto autorit, zároveň je k nim nekritické a snaží se dostat jejich očekávání. S nabývajícím samostatností dětí však přibývají kritické názory a vliv autorit zeslabuje, do popředí se dostávají spolužáci. Okolo deseti let cítí dítě potřebu začlenit se do skupiny vrstevníků. Kamarádství pomáhá k pochopení sebe sama a školní dítě již pár dobrých kamarádů má, které si vybírá na základě podobnosti, na rozdíl od předškolního dítěte, který jich má mnoho, ale nemá k nim diferenciovaný postoj.

Postavení dětí ve skupině vrstevníků lze rozdělit podle doktora Ptáčka na několik skupin:

A) Oblíbené děti – prosociální – jsou takové děti, které rády spolupracují, mají dobré známky, a když se chtějí do skupiny zapojit, dokážou si osvojit její chování (představují jakýsi ideál).

B) Oblíbené děti – populární - tuto skupinu představují takové děti, u kterých je primární, že jsou v kolektivu oblíbení i přes to, že často prokazují antisociální chování.

C) Odmítané – agresivní děti – děti, které vyhledávají konflikty a ostatní přitom neví, jak na takové chování reagovat.

D) Odmítané – pasivní děti – jsou to děti tzv. anxiózní a to znamená, že jsou bez příčiny úzkostní. Takové děti mají velmi malou sebedůvěru a pocity méněcennosti. Jsou velmi citlivé na kritiku a proto, že se zabývají svými obavami, bývají často nesoustředěné. Snaží se s tím vyrovnat tak, že se straní lidem a situacím, v nichž hrozí úzkost.⁸⁴ V mnoha případech si najdou nepopulárního kamaráda.

⁸⁴ Srov. PETERKOVÁ, M., *Anxiózní porucha osobnosti* [online]

E) Kontroverzní děti – řadí se sem takové děti, které nespádají ani do oblíbených ani do neoblíbených a často prokazují jak negativní, tak pozitivní sociální chování.

F) Přehlížené děti – svými schopnostmi se nevymykají, přesto jsou z nějakého důvodu opomíjeny.⁸⁵

Shrnutí

Je důležité zabývat se osobností dítěte mladšího školního věku, protože se pro něj dějí velké životní změny a tím je myšlen přechod z mateřské školy do základní školy. Vychovatel musí znát základní charakteristiku daného vývojového období, aby mohla být výchovná činnost úspěšná. Přes rozvoj různých kompetencí se dostáváme až k socializaci a možnosti jakéhosi „kategorizování“ dítěte ve skupině vrstevníků.

Praktická část

6. Program

Praktická část se zabývá tvorbou programu pro vyčleněná témata školního vzdělávacího programu, ze kterého mohou školní družiny vycházet. Při tvorbě ŠVP se často vychází z Rámcového vzdělávacího programu a pro zvolená témata jsou nejvíce inspirativní kapitoly „Člověk a jeho svět“, která se pro svoji rozsáhlost dělí do pěti témat, a to:

- 1) Místo, kde žijeme
- 2) Lidé kolem nás**
- 3) Lidé a čas
- 4) Rozmanitost přírody
- 5) Člověk a jeho zdraví

⁸⁵ Srov. MPSV ve spol. s PTÁČEK, R.; KUŽELOVÁ, H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*, str. 39 - 40

Konkrétní program by spadal do druhého tématu – Lidé kolem nás.⁸⁶ Nebo pak do kapitoly zabývající se průřezovými tématy, přesněji do tématu „Multikulturní výchova“.

Náležitosti ŠVP

V § 5 školského zákona stojí, že ŠVP ve školních zařízeních, pro které neexistuje RVP, což jsou také školní družiny, má obsahovat zejména tyto náležitosti: konkrétní cíle vzdělávání, formy a obsah, časový plán, materiální podmínky, personální podmínky, ekonomické podmínky, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví, podmínky pro činnost žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

6.1 Charakteristika programu

Název: V kůži migranta

Abstrakt: Program je zaměřen na seznámení dětí s imigranty v obecném měřítku a na jejich situaci. Soustředí se na zkušenosti a prožitky z aktivit, aby se děti dokázaly vžít do situace nově příchozího člověka do neznámého prostředí. Zároveň jsou zde zařazeny aktivity, které prohlubují vztahy ve skupině, vzájemné poznání žáků a mohou pomoci naplnit potřebu sounáležitosti.

Cíle programu:

Afektivní: účastníci aktivně reagují na podněty ze skupiny, účastníci vyjadřují uspokojení ze společných zkušeností a prožitků během aktivity, oceňují negativně projevy agrese vůči migrantům v naší společnosti.

Psychomotorické: účastníci koordinují vlastní motorické aktivity tak, že složí bez předlohy symbolický obraz ve skupině, účastníci zpřesňují pohyby hrubé motoriky při pohybových hrách, zpřesňují svou řečovou zručnost v českých hlavolamech.

Kognitivní: Účastníci reprodukují důležité dokumenty týkající se diskriminace, identifikují problémy spojené s integrací v běžném životě, navrhnou řešení v problémové situaci (př. diskriminace).

⁸⁶ Srov. HÁJEK, B., a kol., *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, str. 40 - 42

Metody: slovní – monologická, dialogická,

názorně demonstrační – pozorování předmětů a jevů,

praktické – nácvik pohybových a pracovních dovedností⁸⁷.

Formy: skupinová a kooperativní výuka⁸⁸.

6.2 Plán činností

1) Co nás spojí?

Cíl: účastníci argumentují na podporu svých názorů a hodnotí vhodnost argumentace, přijímají argumenty druhých, pokud jsou silnější než jejich, reagují na nové podněty v diskusi.

Děti tvoří skupinky podle společných kritérií. Vedoucí například řekne, aby se rozdělily podle toho, kde žijí – město, vesnice, nebo podle pohlaví, postoji k násilí apod. Každý tým se představí a řekne, co se jim na jejich skupině líbí a jaké jsou rozdíly mezi nimi a ostatními. Když se všichni seznámí, budou diskutovat o tom, co by chtěly převzít od ostatních skupin. V závěru se bude probírat, co je třeba dělat, aby se děti seznámily s jinými skupinami, s jinými lidmi, s jejich životem a zvyky.⁸⁹

Doba trvání: 15 min.

Pomůcky: nic nepotřebujeme.

2) Hvězda...!

Cíl: Účastníci vyjádří vlastními slovy, co rozumí pod pojmem migrace a globalizace.

Utvoří se kroužek, vedoucí dětem sdělí některé informace o globalizaci a migraci a po kruhu se pošle globus (může být bez podstavce, nebo v šeru může kolovat

⁸⁷ Srov. KALHOUS, Z., OBST, O., a kol., *Školní didaktika*, str. 313

⁸⁸ Srov. KALHOUS, Z., OBST, O., a kol., *Školní didaktika*, str. 303

⁸⁹ Srov. ZELINOVÁ, M., *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*, str. 71

rozsvícen). Pustíme tichou hudbu, např. Beethoven – Óda na radost (Hymna EU).⁹⁰ Informace nebo otázky, které děti napadnou v průběhu, se mohou zaznamenat na tabuli. Domluvíme se s dětmi, že jakékoliv otázky během předávání informací jsou vítány.

Informace ke sdělení: Víte děti, že náš život je propojen se životy jiných lidí na celé planetě? Například zbraň, která je vyrobená v ČR se může během týdne dostat do Afriky (ukážeme na globusu). Věděli jste, že existuje tzv. „adopce na dálku“, což znamená, že pan Procházka, který žije v Jihlavě, může z ČR podporovat holčičku třeba až v Indii (ukážeme na globusu)? A když byla v Indonésii pohroma zvaná tsunami (vysvětlíme), tak obyvatelé ČR dali dohromady obrovské množství peněz, které darovali na pomoc a nechali tam vystavět nemocnici. To vše proto, že existují rozdíly mezi různými skupinami lidí, některé země jsou bohaté a rozvinuté a jiné se teprve rozvíjejí a lidé, žijící v těch méně rozvinutých zemích se mají často hůře, než obyvatelé bohatších zemí – nemají doktory, děti nechodí do školy, často nemají ani co jíst apod., proto se vzájemně podporují. Často proto obyvatelé těchto oblastí odcházejí za vidinou lepšího života do jiných zemí, třeba i k nám.⁹¹ Už jste se setkali s osobou, která se k nám přistěhovala? Jak jste to poznali? Byly rozdíly mezi Čechy a cizinci, se kterými jste se setkaly? Pokud ano, jaké?

Doba trvání: 20 minut.

Pomůcky: globus, fix, tabule/papír.

3) Migrace

Cíl: účastníci reagují přiměřeně na pokyny k dodržování pravidel hry, hodnotí svoje prožitky spojené s nenalezením místa v kruhu.

Účastníci se posadí na židle v kruhu čelem k sobě, v kruhu je o jednu židli méně než účastníků. Vedoucí začíná tím, že stojí uprostřed a říká: „Vymění se ti, kteří mají...“ například bílé ponožky, černé vlasy, modré oči apod. Zpravidla začínáme od vnějších znaků a postupně se posouváme k hlubším – zájmům, vlastnostem aj (např. ti, kteří mají rádi svíčkovou, rádi plavou). Když vedoucí chce, aby se vyměnili všichni,

⁹⁰ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z.; ŠIMANOVSKÁ, B., *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*, str. 156

⁹¹ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Z.; ŠIMANOVSKÁ, B., *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*, str. 151 - 152

zvolá: „Migrace!“. Ten, kdo stojí uprostřed, se snaží zasednout místo některému z migrujících a účastník, který nestihne zabrat židli, stojí uprostřed a vyvolává.⁹²

Doba trvání: 15 min.

Pomůcky: židle.

4) Pauza – cca 10 minut

5) Jazykolamy – „jazykokroutiče“

Cíl: Účastníci prokazují zpřesnění řečové obratnosti v českých jazykolamech.

A teď si představme, že přijdeme do cizí země, kde nebudeme nikomu rozumět a je pro nás obtížné učit se nový jazyk. Úkolem je zkusit vymyslet jazykolam, jako například:

- a) Nenaolejuje-li Julie koleje, naolejuji je já.
- b) Táto tyká ti taky teta Katy?
- c) Slaměný slepýš se slepicí snědli slaný sýr.
- d) Myška myslí, že je miska másla na místě.

Pokud si účastníci nezvolí z jazykolamů, které sami vymysleli, můžou vybrat z výše napsaných a můžeme měřit na čas mezi dvojicemi, kdo je řekne co nejrychleji a bez chyby.⁹³

Doba trvání: 15 min.

Pomůcky: papír, tužka, stopky.

⁹² Srov. SZABOVÁ, M., *Preventivní a nápravná cvičení*, str. 126

⁹³ Srov. GARDINOVÁ, N., *Krátké hrátky pro dlouhé chvíle*, str. 107

6) Tečkovaná

Cíl: Účastníci hodnotí situaci „přebytečnosti“ přicházejících migrantů jako nežádoucí pro soužití obyvatel určité země, identifikují pocity člověka, kterému dává společnost najevo jeho přebytečnost.

Účastníci si stoupnou do kruhu, zády k sobě a zavřou oči. Každému vedoucí nalepí na čelo lísteček určité barvy ze čtyř druhů a jednomu nalepíme pátou barvu (může být více dětí, kterým dáme individuální barvu). Děti mají za úkol najít svou skupinu, aniž by mluvily či odlepovaly papírky z čela. Poté, co se děti rozdělí do skupin a zůstane „jeden na víc“, vedoucí ukončí hru a následuje diskuse.

Otázky: Jak jste poznaly, do které skupiny patříte? Jak jste se cítily, když jste našly někoho se stejnou barvou? A jak se cítil ten, co byl jako jediný jiný? Patříte do nějaké skupiny (kroužek, oddíl apod.)? Vzpomenete si na nějakou situaci, kdy jste nikoho k sobě neměly, nikam jste nepatřily a byly jste tzv. „navíc“?⁹⁴

Doba trvání: 15 min.

Pomůcky: barevné lepící papírky.

7) Pauza cca 10 minut

8) Skládačka

Cíl: Účastníci koordinují své aktivity v součinnosti s aktivitami ostatních členů skupiny. Účastníci vysvětlí významy symbolů ve vztahu k vybraným etnickým skupinám.

Děti zůstanou ve skupinách, do kterých byly rozřazeny v předcházející aktivitě. Každá skupinka se umístí do jednoho koutu a dostane rozstříhaný obrázek, který bude něco symbolizovat. Až jej děti složí, společně s vychovatelkou si poví, co znak/obrázek symbolizuje a ke které etnické skupině náleží a proč.

Doba trvání: 10 minut.

⁹⁴ Srov. DOBÍÁŠOVÁ, K., *Exran – aktivity zaměřené na téma xenofobie, rasismu, extremismu, neonacismu a antisemitismu* [online].

Pomůcky: obrázky nejlépe A3 (př. Mešita, Matřjoška, Menora, Kočovníci).

9) Příběh Vesny

Cíl: žáci se dozvědí o existenci zákonu na ochranu lidských práv, poznají pojem diskriminace v praxi, žáci uvedou další příklady předsudků a diskriminace v praxi.

*„Vesna, romská žena, vypráví svůj příběh:
„Uviděla jsem nabídku pracovního místa prodavačky ve výloze obchodu s oděvy. Chtěli někoho ve věku 18 až 23 let. Je mi 19, a tak jsem vešla dovnitř a optala se manažerky na místo. Řekla mi, abych přišla za dva dny, protože ještě nemají dostatečný počet uchazečů.*

Vrátila jsem se dvakrát a vždy mi řekli totéž. O necelý týden později jsem se vrátila do obchodu. Ve výloze byla stále ta nabídka volného místa. Manažerka byla zaneprázdněná a nemohla mě přijmout, ale bylo mi řečeno, že je volné místo obsazeno.

Jakmile jsem odešla z obchodu, byla jsem tak znechucená, že jsem požádala kamarádku, která není Romka, zda by se po místě nemohla optat. Když vyšla ven, řekla, že byla pozvána na pondělí na pohovor.”⁹⁵

Otázky na děti (možné napsat na tabuli): Jak byste se cítily na místě Vesny? Jak byste reagovaly na zkušenost kamarádky? Proč se manažerka obchodu takto zachovala? Mohla Vesna situaci nějak změnit? Mohl by pro ni někdo jiný něco udělat? Myslíte, že v této situaci může pomoci zákon?

Po otázkách se děti dozví, jak příběh skutečně dopadl: Vesna předložila svůj příběh zvláštnímu evropskému soudu a ten na základě článku 14 Evropské úmluvy o lidských právech a mnoha výsleších svědků rozhodl, že se skutečně jednalo o diskriminaci a manažerka musela Vesně vyplatit peněžní náhradu za citovou újmu.⁹⁶

Doba trvání: 20 min.

Pomůcky: text, popř. fixy a tabule.

⁹⁵ Masarykova univerzita v Brně, Centrum občanského vzdělávání, *Rovnost - 2/4 – Příběh Vesny* [online]

⁹⁶ Srov. MU v Brně, Centrum občanského vzdělávání, *Rovnost - 2/4 – Příběh Vesny* [online]

Závěr

Záměrem bakalářské práce bylo stvořit tematický program pro školní družinu a to tak, aby pomohl formovat postoje dětí vůči jiným etnickým skupinám. Vzniklý plán činností je určen pro jedno odpoledne ve školní družině a mohl by sloužit jako úvodní beseda pro delší tematický program např. Lidé kolem nás. Pokračovat by se tedy dalo vytvořením dalších dílčích programů zabývajících se a seznamujících děti s jednotlivými minoritními skupinami v České republice. Proto, že je základním prvkem v družině výchova zážitkem, je program postaven tak, aby obsahoval aktivity a hry, které prováží intenzivní emoce pro lepší vstřebávání informací.

Aby mohl program vzniknout, bylo zapotřebí probrat se velkým množstvím teoretických informací. Na počátku práce byly zmíněny Darwinovi teorie o vzniku lidských ras, ze kterých vyplývá, že jsou lidé jednoho druhu – homo sapiens sapiens a tedy, že mají stejný základ. A proto, že je zde řeč o člověku, bylo nezbytné zmínit i vědu, která se jím zabývá – antropologie. Poté se práce zabývá základním jednotným dělením ras a jejich typů, na jejichž počtu se ani současní antropologové nedokážou shodnout a pro názornou představu je alespoň základní rozlišení doplněno o obrázky.

Pro hlubší pochopení etnik bylo důležité rozumět pojmům, které s nimi souvisejí a pak postupujeme dál, tedy do České republiky a ke konkrétním minoritním skupinám, které zde žijí. Situace vybraných etnických skupin byly rozepsány od příchodu do Českých zemí až po současnost. Na základě výsledků výzkumů vytvořených Centrem pro výzkum veřejného mínění byl v bakalářské práci převážně procentuelně vyhodnocen postoj české veřejnosti k cizincům, kteří zde žijí. Dále byly rozepsány možnosti kladných a záporných postojů, na základě kterých pak lidé jednají.

Kapitola zabývající se školní družinou řeší převážně její prostředí, které by mělo být příznivé a bezpečné a také její funkce, které plní vzhledem k dětem. Dítě zde musí mít mimo výchovně – vzdělávací funkce prostor pro pasivní i aktivní odpočinek. Osobnost vychovatele je nedílnou součástí tématu školní družiny, protože vychovatel je základem pro její úspěšnou činnost. Jde příkladem dětem, proto je práce zaměřena převážně na žádoucí vlastnosti.

Posledním tématem teoretické části je rozbor osobnosti dítěte mladšího školního věku. Tato část je významná z hlediska uvědomění si v jakých oblastech se dítě tohoto věku rozvíjí a v čem je již dostatečně vyvinuté. Z těchto informací může nejen pro vychovatele vyplývat „povinnost“ tvořit programový plán tak, aby přinášel účastníkům dostatečný prostor pro sociální učení, překonávání fyzických i psychických hranic, sebepoznávání i poznávání ostatních apod.

Zdroje

Literatura:

- 1) ALLPORT, G., *O povaze předsudků*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3
- 2) BAKALÁŘ, P., *Tabu v sociálních vědách*. 1. vyd. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-135-2
- 3) DARWIN, CH., *O původu člověka*. 2. opravné vydání. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1423-3
- 4) DEMJANČUK, N., *Vzdělávání a extremismus*, 1. vydání. Praha: Epoque, 2005. ISBN 80-86328-83-X
- 5) FRASER, A., *Cikáni*. Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X
- 6) GABAL a kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1. vydání. Nové Město: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4
- 7) GARDINOVÁ, N., *Krátké hrátky pro dlouhé chvíle*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-568-7
- 8) HÁJEK, B., a kol., *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1
- 9) HÁJEK, B.; PÁVKOVÁ, J., *Školní družina*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-900-2
- 10) HIRT, T., JAKOUBEK, M., *Soudobé spory o multikulturalismu a politiku identit*. Vyd. 1. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-22-9
- 11) IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L.; KUTNOHORSKÁ, J., *Multikulturní ošetřovatelství I*. 1. ucelené vydání. Praha: Grada, 20. 10. 2005. ISBN 80-247-1212-1
- 12) KALHOUS, Z., OBST, O., a kol., *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4
- 13) KARAS, P., HANÁK, L., *Maturitní otázky: zeměpis*. 1. vydání. Praha: Fragment, 2008. ISBN 978-80-253-0595-9
- 14) KREJČÍ PREISSOVÁ, A.; ŠVACHOVÁ, I. (eds.), *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3413-1

- 15) KUTÁLKOVÁ, D., *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 3. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3246-6
- 16) MENDEL, M., BEČKA, J., *Islám a České země*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-034-8
- 17) NAKONEČNÝ, M., *Sociální psychologie*. Vydání druhé. Praha: Academia 2009. ISBN 978-80-200-1679-9
- 18) PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- 19) PETRUSEK, M., *Velký sociologický slovník I*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 1996. 1. svazek. ISBN 80-7184-164-1
- 20) PETRUSEK, M., *Velký sociologický slovník II*. Vydání 2. Praha: Karolinum, 1996. 2. svazek. ISBN 80-7184-310-5
- 21) PTÁČEK, R.; KUŽELOVÁ, H., *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013. ISBN 978-80-7421-060-0
- 22) RÝDL, K., *Rasismus a nacionalismus v současném životě*. 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 1997. ISBN neuvedeno (brožura).
- 23) SOUKUP, V., *Přehled antropologických teorií kultury*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-929-1
- 24) SZABOVÁ, M., *Preventivní a nápravná cvičení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-504-0
- 25) ŠIMANOVSKÝ, Z.; ŠIMANOVSKÁ, B., *Hry pro rozvoj zdravé osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-801-2
- 26) VODÁKOVÁ, A. (ed.) a spol., *Sociální a kulturní antropologie*. 2. vyd. 3. svazek Sociologického pojmosloví. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000. ISBN 80-85850-29-X
- 27) WOLF, J., *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti: člověk a jeho svět II*. 1. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4
- 28) WOLF, J., *Člověk a jeho svět: úvod do studia antropologických věd*. 1. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-871-9
- 29) ZELINOVÁ, M., *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Vydání první. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-197-6

Internetové zdroje:

- 1) BROUČEK, S., *Vietnamci v ČR: Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí* [online]. Praha, Etnologický ústav AV ČR, 31. 5. 2005, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005040901>“
- 2) Centrum občanského vzdělávání, TAJŠLOVÁ, I., *Rovnost - (2/4) – Příběh Vesny (Jak byste reagovali, pokud by se totéž stalo nám?)* [online]. Praha, ©2018, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://www.vychovakobcanstvi.cz/rovnost-2-hodina-pribeh-vesny>“
- 3) Centrum pro výzkum veřejného mínění, ČADOVÁ, N., *Postoje české veřejnosti k cizincům* [online]. 2. – 9. února 2015, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1866/f9/ov150303b.pdf“
- 4) Centrum pro výzkum veřejného mínění, PROCHÁZKOVÁ, K., *Vztah k jiným národnostem* [online]. 8. 1. 2007, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/965-vztah-k-jinym-nardnostem-i>“
- 5) Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., *Informace pro učitele: Stereotypy a předsudky* [online]. ČT, o.p.s., 2002, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b01obecnamata/15.pdf>“
- 6) Diecézní charita Brno, DOBIÁŠOVÁ, K., *Exran – aktivity zaměřené na téma xenofobie, rasismu, extremismu, neonacismu a antisemitismu* [online]. Brno, prosinec 2011, ©2018, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://celsuz.cz/res/archive/002/000395.pdf?seek=1327676721>“
- 7) Masarykova univerzita, DIVÍŠEK, J., *Biogeografie: multimediální výuková příručka: přírodní výběr* [online]. Brno, ©2010, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „https://is.muni.cz/el/1431/jaro2010/Z0005/18118868/index_book_2-5-3.html“

- 8) Masarykova univerzita, STRÁNSKÝ, Z., *Psychohygienu* [online]. Brno, 2013, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<https://is.muni.cz/el/1421/podzim2017/PAN118/Psychohygienu.pdf>“
- 9) Masarykova univerzita, OPATRÍLOVÁ, D., *Metodika rozvoje* [online], Brno, 2014, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js14/grafomot/web/pages/04-02-metodika.html>“
- 10) Mendelova univerzita v Brně, *Etnikum* [online]. Brno [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45063“
- 11) Mendelova univerzita v Brně, *Rasové a etnické předsudky* [online]. Brno [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=45088“
- 12) Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů, KNOTOVÁ, L., *Školní zralost* [online]. Praha, aktualizováno 12. září 2011, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.pedagogický_lexikon/S/Školní_zralost“. ISSN: 1802-4785
- 13) Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů, KNOTOVÁ, L., *Lateralita* [online], Praha, naposledy upraveno 22. 9. 2011. Dostupné na WWW: „http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogický_lexikon/L/Lateralita“. ISSN: 1802-4785
- 14) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Školní družiny* [online]. Praha, ©2013 – 2018 [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>“
- 15) Multikulturní centrum Praha, KRÍŽOVÁ, M., *Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů* [online]. Praha, 26. 5. 2006, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/neviditelna-mensina-analyza-medialniho-obrazu-ceskych-muslimu>“
- 16) Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, BRABCOVÁ, KUNZOVÁ, *Slováci v ČR* [online]. Praha, 2009, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=slovaci_v_cr“

- 17) Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, BREJCHOVÁ, a kol. *Poláci v ČR* [online]. Praha, 2010, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://www.hks.re/wiki/doku.php?do=export_pdf&rev=0&id=polaci_v_cr“
- 18) Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, ŠLECHTA, R., a kol., *Život muslimů v ČR* [online]. Praha, 2009, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=zivot_muslimu_v_cr“
- 19) Psychotesty a testy osobnosti online, PETERKOVÁ, M., *Anxiózní porucha osobnosti* [online]. Jaroměř, 2008 – 2015, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „www.psychotesty.psyx.cz/texty/anxiozni-porucha-osobnosti.htm“
- 20) *Rasové typy* [online]. Naposledy aktualizováno 14. 12. 2016, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/>“
- 21) Střední zdravotnická a Vyšší odborná škola Mladá Boleslav, ŠKRABOVÁ, H., *Multikulturní ošetrovatelství* [online]. Mladá Boleslav, červenec 2010, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://www.szsmb.cz/admin/upload/sekce_materialy/Multikulturni_OSE.pdf“
- 22) Šance dětem, HANKOVÁ, Z., *Školní družiny nabízejí dětem nejenom zábavu* [online]. Praha, 22. 9. 2017. Aktualizováno 6. 3. 2018. Dostupné na WWW: „<https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvojit-dite-a-jeho-potreby/skolni-druziny-nabizeji-detem-nejen-zabavu.shtml>“
- 23) ŠOTOLA, J., *Antropologie – vyjasnění národních tradic* [online], Filozofická fakulta UP: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Olomouc, aktualizováno: 19. 2. 18, vytvořeno: 23. 6. 11, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „https://www.ksoc.upol.cz/fileadmin/ksa/kulturni-antropologie/frvs/3_ant.pdf“
- 24) Univerzita Hradec Králové, KRAUS, B., *Teorie výchovy: aktuální témata* [online]. Brno, 2006, [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné na WWW: „http://loxias.uhk.cz/kpp/dps/files/loui-teorie_vychovy.pdf „

25) Úřad vlády České republiky, *Ruská národnostní menšina* [online]. Praha, Vláda ČR (c)2009 – 2018, [cit. 23. 3. 2018]. Dostupné z WWW: „<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=6645>“

26) Velvyslanectví Ukrajiny v České republice, *Ukrajinci v českých zemích* [online]. Praha, Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny, 2012, [cit. 23. 3. 2018]. Aktualizováno 22. 5. 2017. Dostupné na WWW: „<http://czechia.mfa.gov.ua/cs/ukraine-czechia/ukrainians-in-czechia>“

Obrázky

Obr. č. 1 – Nordický typ, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/#jp-carousel-486>“

Obr. č. 2 – Člověk sálského typu, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/#jp-carousel-490>“

Obr. č. 3 – Mediteránní typ člověka, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/>“

Obr. č. 4 – Baltický typ, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/#jp-carousel-492>“

Obr. č. 5 – Dinárský typ člověka, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/#jp-carousel-494>“

Obr. č. 6 – Alpínský typ, dostupné na WWW:

„<https://rasovetypy.wordpress.com/2011/08/30/zakladni-rasove-typy-bileho-plemene/#jp-carousel-496>“

Obr. č. 7 – Pygmejové, dostupné na WWW: „<http://lideazeme.reflex.cz/clanek/cesky-otec-pygmeju#>“

Obr. č. 8 - Khoinská žena, z knihy Kronika lidstva: s výhledem do budoucnosti od Roberta Jungka

Obr. č. 9 - Bantuidské ženy, dostupné na WWW:

„<http://content.onlinenigeria.com/templates/?a=365>“

Obr. č. 10 – Sudanidská žena, dostupné na WWW:

„https://en.wikipedia.org/wiki/South_Sudan#/media/File:South_Sudan_034.jpg“

Obr. č. 11 – Niloti, dostupné na WWW: „[http://www.postavi.net/post-](http://www.postavi.net/post-galerija/1077/slike-iz-zivota---fotografije-jim-zuckerman---masaji-ratnici/pg/2/)

[galerija/1077/slike-iz-zivota---fotografije-jim-zuckerman---masaji-ratnici/pg/2/](http://www.postavi.net/post-galerija/1077/slike-iz-zivota---fotografije-jim-zuckerman---masaji-ratnici/pg/2/)“

Obr. č. 12 – Japonka, dostupné na WWW: „<http://www.fashiontop.org/short-hairstyles-for-girls.html/cute-japanese-hairstyles>“

Obr. č. 13 – Malajci, dostupné na WWW:

„<https://dinmerican.files.wordpress.com/2014/05/image21.jpg>“

Obr. č. 14 – Americký indián (Sedící býk, náčelník Siouxů), dostupné na WWW:

„https://cs.wikipedia.org/wiki/Ameri%C4%8Dt%C3%AD_indi%C3%A1ni#/media/File:Sitting_Bull.jpg“

Obr. č. 15 – Mulat, dostupné na WWW: „<https://www.canstockphoto.cz/snimky-fotografie/mulat.html>“

Obr. č. 16 – Mestik, dostupné na WWW:“ <http://www.star-talent.net/talentDetails.php?Roberto-9>“

Obr. č. 17 – Zambo, dostupné na WWW: „<http://conceptodefinicion.de/zambo/>“